LA ROCHEFOUCAULD

ÖZDEYİŞLER

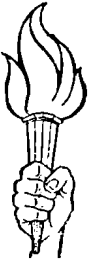
VARLIK YAYINLARI

LA ROCHEFOUCAULD

ÖZDEYİŞLER

(MAXIMES)

Çeviren :
YAŞAR NABİ

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

BÜYÜK ESERLER KİTAPLIĞI : 171

Varlık Yayınları, sayı : 1522
İstanbul'da Ekin Basımevi'nde basılmıştır
Kasım, 1969

ÖNSÖZ

Ciddi bir değer taşıyan her edebi eserde birtakım özlü düşünceler bularak bunlardan seçme özdeyişler meydana getirmek mümkündür. Ama doğrudan doğruya özdeyişlerden kurulu eserler pek az, bunların içinde de üstlerine yığılan yüzyılların ağır yükü altında ezilmeyerek ayakta kalmış ve hele klasikler arasında yer almış olanlar büsbütün kıttır. İşte Türk okurlarına tam çevirisini ilk defa sunduğumuz bu kitap onlardan biri, örnek olanı ve öyle sanıyorum ki, en büyüğüdür.

Özdeyiş söylemek çok kolaydır, derler. Gerçekten öyledir. Biraz kafası işleyen herkesin elinden gelir. Ama okuyanın üzerinde derin bir etki bırakan, zihinde uzun düşüncelere yol açan ve öyle çabucak hatırdan çıkmayan büyük sözler yaratmak o kadar kolay olmasa gerektir. Nasıl ki biraz okumuş yazmış herkes şiir yazabilir ama büyük şair seyrek yetişir.

O derin anlamlı, birkaç kelimenin içine bütün bir hayat felsefesini sığdıran atasözlerini düşünün. Anlatılması pek uzun ve güç bir gerçeği, bir öğüdü kısacacık deyiverdikleri için her zaman ve her fırsatta dilimizin ucuna gelen o boyca küçük, anlamca büyük sözleri sanat eseri saymamak elden gelir mi? İşte La Rochefoucauld'nun Özdeyişler'i de böyle-

dir. Bunlar dünya ve insanlar üzerinde çok düşünmüş olgun bir kafanın bütün hayat tecrübesini, gereksiz ayrıntılardan tamamiyle ayıklanmış birer komprime halinde bize sunmaktadır. Bu hayat tecrübesi, gerçi pek de gülümser bir yüzle karşımıza çıkıyor değildir. Acı ve bedbin bir felsefedir bu. Ama La Rochefoucauld'nun kötümserliği bazılarının iddia ettikleri gibi, ruh uyuşturucu, umutsuzluk doğurucu bir kötümserlik değil, sadece gerçekleri bütün acılığı ve çıplaklığı ile göstererek insanı hayatta korkunç düşkırılarla karşılaşmaktan koruyan ve hayallerle süslenmiş bir âleme değil, gerçek hayata hazırlayan yapıcı ve olumlu bir kötümserliktir.

Yazar, insan ruhu üzerindeki kötümser gözlemlerini belki fazla genelleştirmiş, belki biraz aşırılığa götürmüştür. Ama bu, anlatmak istediği gerçeklere, onları şemalaştırarak zihne daha kolaylıkla yerleştiren bir biçim vermiştir. La Rochefoucauld'nun XVII. yüzyıl adamları ve daha çok yakından tanıdığı saray ve kişizadeler çevresindeki gözlemlerinin bir özeti olan Özdeyişler, insanda ortak ve ebedî olan zaafları yakalamasını, ve ruhun en kuytu köşelerinde gizli kalan ayıpları gün ışığına çıkarmasını o kadar iyi bilmiştir ki aradan geçen üç yüzyıla karşın bu gerçeklerin hiç de değişmiş olmadığını, her dönemin insanına uygulanabileceğini görürüz. Yazar, bu başarısını, adam oğlunun geçici özellikleri üzerinde durmayarak asıl ve değişmez olan vasıflarını bulup ortaya koymaya çalışmış olmasına borçludur.

La Rochefoucauld'nun eserinden yana, ya da karşı, pek çok sözedilmiş, hakkında, belki taşıdığı düşüncelerin sayısından çok kitap yazılmıştır. Onun edebî veya ahlâki değerini hor görmek isteyenlerin sayısı ne kadar kalabalık olursa olsun yüzyıllardan beri eserini çevrelemekte devam eden ilgi, değerinin en açık bir delili değil midir? Görüş keskinliği, hiciv kudreti, vuzuhu ve vecizliği ile Fransız ruhunun ve dehasının en mükemmel temsilcilerinden biri sıfatiyle bu eserin, bugüne olduğu gibi, yarına da aynı gücle geçeceğine şüphe yoktur.

★

Dük de La Rochefoucauld, prens de Marsillac, taşıdığı VI. François ünvanından da anlaşılacağı üzere Fransa'nın en eski ve soylu ailelerinden birine mensuptur. Doğum tarihi münakaşalı olmakla beraber genellikle 1613 yılında Paris'te doğmuş olduğu kabul edilmektedir. V. François'nın oğlu olup, babasının ölümüne kadar prens de Marsillac adını taşımıştır. Tahsilinin derme çatma ve eksik kalmış olduğu söylenir. Babası kendisini, o zamanın soyluları arasında âdet olduğu üzere, pek genç yaşta askerî bir göreve tayin ettirmiştir. Blois kasabasında babasının sürgününü paylaştığı sırada matmazel de Vivonne'la evlendi. Bu kadın kendisine beş erkek ve üç kız çocuğu vermiştir.

Dük de La Rochefoucauld, o zamanki adiyle prens de Marsillac, genç yaşta devrinin siyasi entrikalarında birinci derecede rol oynamaya başlamış-

tır. Yüksek soyluluk mertebesi ve ruhunun, henüz fikir ve sanat yoluna dökülmemiş olan, ateşli tutkuları, onu devleti idare eden bakanlar ve hattâ hanedanla çatışmaya götürüyordu. Zamanın en nüfuzlu şahsiyeti olan Kardinal de Richelieu'nün amansız düşmanlarından biri oldu. İspanya ile gizli ilişkileri olduğundan şüphe edilen kıraliçeye hizmetlerde bulundu, hattâ kıralın ilgilendiği matmazel d'Hautefort'u kaçırmaya bile kalkıştı.

Çevirdiği entrikalar yüzünden prens de Marsillac tevkif edilerek sekiz gün Bastille zindanında hapsedildi, sonra da Verteuil'deki arazisine sürüldü. Sevgilisi ve suç ortağı olan düşes de Chevreuse İspanya'ya kaçtı. Paris'in hareketli ve entrikalı hayatına alışmış olan prens de Marsillac Verteuil'de sıkıldı ve gene rahat durmadı. Richelieu'nün can düşmanı Cinq-Mars'ın projeleriyle ilgilendi. Bir yandan da İngiltere ile ticarî ilişkilerde bulunuyordu. 1642'de Richelieu öldü. Bunun üzerine Prens de Marsillac saraya döndü. 1643'de kıral XIII. Louis öldü, kıraliçe naip, Mazarin hükümet reisi oldu. Ama kıraliçe sadık ve vefalı adamını mükâfatlandırmadı. Prens de Marsillac da bu nankörlüğe canı sıkılarak hoşnutsuzlara katıldı. Uzun zamandan beri sevdiği madam de Chevreuse'ün sadakatsizliği gücüne giden prens bu sefer de düşes de Longueville'le sevişmeye başladı. Duc d'Enghien'in ordusiyle birlikte sefere çıktı ve Mardick kuşatmasında bir kurşun yarası aldı. Uzun süren iyileşme döneminde meşhur Fronde isyan hareketi hazırlandı. Prens de Marsillac hemen Poitou'dan koşup geldi ve iç savaşın şef-

lerinden biri oldu. Savaşlar, Condé'nin Paris'i kuşatmasından sonra 11 mart 1649 anlaşmasiyle sona erdi. Nüfuz ve itibardan çok mücadele zevkine düşkün olduğundan birinci planda bir mevkie yükselmek elinde iken buna önem vermedi. 1650'de Condé, Conti, Longueville tevkif edildiler. Prens de Marsillac düşes de Longueville'le birlikte Normandiya'ya kaçtı. Sonra duc de Bouillon'la birleşerek Bordeaux'yu zaptettiler (31 mayıs 1650). 1650 şubatında babasının ölümünden sonra prens de Marsillac, dük de La Rochefoucauld ünvanını taşımaya başlamıştı. Bordeaux şehri tekrar Mazarin tarafından zaptedildi. La Rochefoucauld Paris'e gelerek karışıklıklar hazırlamaya devam etti. Parlâmento binasında kardinal de Retz'i öldürtmeye kalkıştı, ama Condé ile beraber Paris'ten ayrılmak zorunda kaldı. Aynı tarihte madam de Longueville beş yıllık ilişkilerinden bıkarak duc de Nemours'la alâkalandı. La Rochefoucauld bu ayrılıktan hoşnut kalmadı değil ama başkasının kendisine tercih edilmesi de onuruna dokundu. İç savaş devam ediyordu. İki taraf Paris kapılarında karşılaştı. La Rochefoucauld yüzünden yaralandı. Az kalsın gözlerini kaybediyordu. Tedavisi uzun sürdü. Tekrar sahneye çıktığı zaman kıralı Paris'te buldu. Condé İspanyollara geçmiş ve Fronde şefleri affedilmişti.

O tarihten sonra La Rochefoucauld saray entrikalariyle dolu hareketli hayatına son verdi ve kişisel tutkularından sıyrılmış göründü. Ailesine ilgi ve muhabbetini esirgemeyen XIV. Louis'nin teveccühünden faydalanarak kendini fikir ve sanat hayatına

verdi. Hicivli sohbetleri kibar meclislerinde pek hoşa gidiyordu. Eski fırtınalı aşkların yerine artık madam de Sablé, madam de Sévigné, madam de La Fayette gibi yüksek kültürlü kadınların dostluklarından zevk alıyordu. İlkönce anılarını yazdı. Bu yazı ele geçirilerek 1662'de Kolonya'da yayınlandı. Uyandırdığı öfkeler yüzünden eserini inkâr etmek zorunda kaldı. Bu anılar, devrinin güzel bir tasviri ise de tamamiyle kendi kaleminden çıkmış değildir. En ünlü eseri olan Özdeyişler *el yazması halinde Hollanda'da elden ele dolaştığı için La Rochefoucauld eseri istemeyerek 1665'te yayınladı. "Maxime"ler, yazarın hayatında daha dört kere basılmıştır. En eksiksizi 1678'de çıkanıdır ki içinde 504 "Maxime" vardır. Aimé Martin 1822'de, sonra Gilbert ve Gourdault 1863 - 83'te, ve Pauly 1883'te eserin yeni basımlarını meydana getirmişlerdir. 1863'te Barthélemy* La Rochefoucauld'nun basılmamış eserleri *başlığiyle 259 "Maxime" yayınlamışsa da bunların çoğu variyantlardır.*

1672'de dük de La Rochefoucauld'nun başına felâketler geldi. Büyük oğlu ordunun Rhin nehrini geçişi sırasında ağır yaralandı ve oğullarından biri, Malta şövalyesi, vurulup öldü. Ama genç dük de Longueville'in ölümü kendisine bunlardan da büyük bir darbe oldu. Bu çocuğun, düşes de Longueville'le uzun sevişmelerinin bir ürünü olduğu ve dükün bu çocuğu meşru oğullarından fazla sevdiği söylenir. Dük de La Rochefoucauld 1680'de Paris'te ölmüştür.

La Rochefoucauld'nun kendi kalemiyle kendini tasviri

Orta boyluyum, iyi serpilmiş mütenasip bir endamım vardır. Tenim esmerse de oldukça pürüzsüzdür; alnım yüksek ve makul bir genişliktedir; gözlerim kara, ufak ve çukurlarına gömülü, kaşlarımsa kara ve kalın, ama biçimlidir. Burnumun ne şekilde olduğunu söylemekte güçlük çekeceğim, çünkü burnum ne koçvari, ne basıktır, ne büyüktür, ne de sivri, hiç değilse bana öyle geliyor. Bütün bildiğim şudur ki burnum küçük olmaktan çok büyüktür ve biraz fazlaca aşağı düşer. Ağzım büyük ve dudaklarım genellikle oldukça kırmızı ve ne iyi, ne de kötü biçimlidir. Dişlerim beyaz ve muntazamcadır. Önce bana gerdanımın biraz fazlaca olduğunu söylemişlerdi: bir fikir edinmek için şimdi yokladım ve aynada muayene ettim ama ne hüküm vereceğimde hâlâ tereddütteyim. Yüzümün şekline gelince, ya dört köşe, ya ovaldır: bunlardan hangisi olduğunu kestiremiyorum. Saçlarım siyah ve doğuştan kıvırcıktır, aynı zamanda başımın güzelliğini iddia ettirecek kadar sık ve uzundur. Çehremde kederli ve vakur bir eda vardır: bu birçok kimselere, benim kibirli olduğum hissini verir ama hiç de öyle değildir. Oldukça hareketliyimdir, hattâ gereğinden biraz fazla, söz söylerken bana çok işaretler yaptıracak kadar. İşte dış görünüşüm hakkında ne yalan söyleye-

yim kanaatim budur ve kendi hakkımdaki düşüncelerimin gerçekten pek de uzak olmadığının kabul edileceğini sanıyorum. Kendi portremi tamamlamak için geri kalan taraflarda da aynı sadıklıkla hareket edeceğim, çünkü kendimi iyi tanıyacak kadar etraflı incelemişimdir, hem meziyetlerimi çekinmeden söyleyecek kadar kendime güvenim olduğu gibi, kusurlarımı açıkça itiraf edecek kadar da samimiyetim vardır. İlkin mizacımdan sözedeyim: mahzun bir adamım, hem de öylesine ki, üç dört yıldır, üç dört defadan fazla güldüğümü gören olmamıştır. Yalnız yaradılışımdan ileri gelenden ibaret kalsa, öyle sanıyorum ki, mahzunluğum oldukça çekilir ve sevimli bir şey olurdu; ama dışardan gelip hüznümü arttıran şeyler o kadar çok ve bunlar hayalimi öyle dolduruyor ve zihnimi öyle meşgul ediyor ki, çok zaman, ya tek söz söylemeden hayale dalıyor, ya da söylediklerimin âdeta hiç farkında olmuyorum. Tanımadığım insanlarla pek sıkı fıkıyım, tanıdıklarımın çoğu ile öyle adamakıllı samimi bile değilim. Bu bir kusurdur, biliyorum, bu kusurumu gidermek için elimden geleni yapmaya hazırım; ama yüzümdeki somurtkan ifade, beni olduğumdan da çekingen gösterdiğinden, yüz çizgilerimin tabii düzeninden ileri gelen kötü bir ifadeyi çıkarıp atmak da elimizde olmadığından, içimi düzeltsem bile dıştan gene sevimsiz bir adam görünmekten kurtulamıyacağım. Zekiyimdir ve bunu söylemekte nazlanmam: zira bu hususta sahte bir tevazua ne lüzum var? Dolambaçlı yollara sapmak ve meziyetlerinden sözederken bunları küçültmeye çalışmak, bana öyle geliyor ki, zahirî bir tevazu per-

desi altında biraz benlik hırsı saklamak, ve başkalarını kendi lehinde söylediklerinden çok daha fazlasına inandırmak için pek ustaca bir çareye başvurmaktır. Kendi hesabıma, ne gösterdiğimden daha iyi huylu, ne de anlatacağımdan daha zeki ve makul sanılmazsam memnun olurum. Evet, dediğim gibi, zekiyimdir, ama mahzunluğun tadını kaçırdığı bir zekâdır bu: çünkü, dilimi iyi bilmeme, belleğimin kuvvetli olmasına, düşüncelerimde pek karışıklık bulunmamasına karşın, kederimle o kadar doluyum ki, çok kere söylemek istediklerimi hayli fena ifade ederim. Seçkin insanlarla sohbet etmek en hoşuma giden zevklerden biridir; sohbetin ciddi olmasını, büyük bir kısmını ahlâkî ve içtimaî mevzuların teşkil etmesini isterim. Bununla beraber, neşeli konuşmalardan da zevk almasını bilirim: güldürmek için hoş sözler söylediğim seyrek olsa da herhalde bu, yerinde nüktelerin değerini takdir etmediğimden, bazı hazırcevapların çok iyi başardıkları bu nükte oyunlarını pek eğlendirici bulmadığımdan değildir. İyi nesir yazarım, nazım da elimden gelir; bu yoldan gelen şöhrete düşkün olsaydım öyle sanıyorum ki, az çalışma ile kendime oldukça ün yapabilirdim. Genellikle okumayı severim; zihne genişlik verici ve ruhu kuvvetlendirici düşünceler taşıyan yazılar en çok sevdiklerimdir. Hele anlayışlı bir insanla birlikte okumaktan çok zevk duyarım: çünkü, bu şekilde insan daima okudukları üzerinde düşünür, bu düşünceler de en hoş, en yararlı bir konuşmaya yol açar. Bana gösterilen mensur veya manzum eserler hakkında oldukça yerinde hükümler veririm ama, kanı-

mı açıkça söylemekte belki biraz fazla ileri giderim. Bir kötü yanım da pek kılı kırk yaran bir zevke sahip bulunuşum ve pek insafsız bir eleştirici oluşumdur. Tartışmalardan nefret etmem, hattâ kendim de çok kere seve seve tartışmaya katılırım; ama kanımı genellikle aşırı bir coşkunlukla savunurum ve karşımda haksız bir dâva savunulduğu zaman, bazan, mantık lehinde o kadar coşarım ki, kendim de mantık dışına çıktığım çok olur. Faziletli duygularım, iyi yönelimlerim vardır, tamamiyle dürüst ve iyi bir insan olmayı o kadar isterim ki, dostlarım bana, kusurlarımdan beni haberdar etmekten daha büyük iyilikte bulunamazlar. Beni biraz yakından tanıyanlar ve arasıra bu nevi ihtarlarda bulunmak lûtfunu esirgememiş olanlar bunları daima en büyük bir sevinç ve en derin bir alçakgönüllülükle dinlemiş olduğumu bilirler. Bütün huylarım oldukça yumuşak ve ölçülüdür; kızdığımı hemen hiç gören olmamıştır, kimseye de kin beslemedim. Bununla birlikte, bir hakarete uğramadım ve bunun şerefime dokunur bir tarafı bulunduğu zaman öcümü almaya da iktidarsız değilim. Tam tersine, görev duygusunun bende kinin yerini o kadar tutabileceğine inanırım ki, intikamımı herhangi bir kimseden daha büyük bir şiddetle izleyeceğimden şüphe etmiyorum. Hırs ve tamahların esiri değilim. Hiçbir şeyden korkum yoktur, ölümdense hiç korkmam. Pek merhametli değilim, hiç olmamayı da isterdim. Bununla birlikte, derdi olan bir kimseye yardım için yapmayacağım şey yoktur, ve gerçekten öyle sanıyorum ki, böyle bir kimse için her şey ya-

pılmalıdır, hattâ uğradığı felâkete karşı merhamet bile gösterilmelidir: çünkü bahtsızlar o kadar ahmak olurlar ki, bundan büyük bir memnunluk duyarlar; fakat merhamet göstermekle kalınarak duymaktan özenle sakınmak gerektiğinde ısrar ediyorum. Bu, sağlam bir ruhta hiç faydası olmayan, sadece yüreği gevşetmekten başka bir şeye yaramayan bir tutkudur. Onu ayak takımına bırakmalıdır, o ayak takımı ki hiçbir hareketini şuurla yapmadığından, kendisini harekete geçirmek için tutkulara muhtaçtır. Dostlarımı severim, hem de öylesine severim ki, menfaatlerimi onların menfaatleri uğruna feda etmekte bir an tereddüt etmem; kendilerine iyi davranırım, huysuzluklarına sabırla katlanırım, her türlü kusurlarını çabucak mazur görürüm: yalnız kendilerine sevgimi pek hararetli bir tarzda belirtmem, ve benden uzak bulundukları zamanlarda büyük kaygılar duymam. Başkalarının merakını uyandıran şeylerin pek çoğunu ben pek öyle merak etmem. Boşboğaz değilim ve bana gizli olarak söylenenleri saklamakta herkesten daha az güçlük çekerim. Sözümde mutlaka dururum: vaadimin doğurabileceği sonuçlar ne olursa olsun, sözümden dönmem, bu daima hayatımın temel kurallarından biri olmuştur. Kadınlar meclisinde nezaketten hiçbir zaman ayrılmam, ve yanlarında hiçbir zaman kendilerini incitebilecek bir şey söylediğimi sanmıyorum. Açık fikirli olan kadınlarla konuşmayı erkeklere tercih ederim; bana öyle geliyor ki, bunların konuşmalarında bizlerin aramızda raslanmayan bir tatlılık var; bundan başka, düşüncelerini daha açık anlat-

tıklarını, ve söylediklerine daha hoş bir eda verdiklerini sanıyorum. Çapkınlığa gelince, eskiden bir parça çapkındım, ama henüz genç sayılsam da artık değilim. Sevda hafifliklerinden el etek çektim, yalnız bunca seçkin insanların hâlâ böyle şeylerle uğraştıklarına şaşmaktan kendimi alamıyorum. Güzel tutkuları çok takdir ederim; bunlar ruh yüksekliğine delâlet ederler; ve insana verdikleri endişelerde çetin hikmete aykırı bir taraf bulunmakla beraber, en haşin bir faziletle öyle bir imtizaç ederler ki, haklı olarak aleyhlerinde bulunmak mümkün olmadığını sanıyorum. Aşkın büyük duygularında ne kadar ince ve kuvvetli taraflar olduğunu bilen ben, eğer bir gün sevecek olursam, ancak bu şekilde sevebilirim; ama bu tabiatımla, o bilgimin kafamdan yüreğime geçeceğine hiç ihtimal vermiyorum.

OKUYUCUYA

(1665 Basımından)

Düşünceler ve ahlâki özdeyişler adı altında okuyuculara sunduğum bu eser, insan ruhunun bir tasviridir. Herkesin hoşuna gitmemesi ihtimali vardır, çünkü belki aslına fazla benzediğine ve yeteri kadar koltuk kabartıcı olmadığına hükmedilecektir. Ressamın bu eseri yayınlamaya hiç de niyeti yoktu; ve eğer elden ele dolaşmış ve hattâ bir süredir Hollanda'ya da geçmiş olan yanlışlarla dolu bir nüshası dostlarımdan birini, aslına tamamiyle uygun olduğunu söylediği bir başka nüshasını bana vermek zorunda bırakmasaydı hâlâ onun yazı odasında kapalı kalacaktı. Ama, bütün doğruluğuna rağmen, bu eser, ruhlarının derinliğine nüfuz edilmesine katlanamayan ve kendilerini tanımak istemedikleri için başkalarının da tanımasına engel olmak hakları bulunduğunu sanan bazı kimselerin hücumlarına uğramaktan kurtulamıyacaktır. Gerçekten, bu özdeyişlerin insan gururunun kolay kolay alışamadığı bu türlü gerçeklerle dolu olduğundan, o gururu ayaklandırmaması ve üzerine tenkitleri çekmemesi imkânsızdır. Onun içindir ki kesin yargılar yürütmeye giriştiği bir sırada müsveddenin yayınlanmasından sonra ve hakkında herkesin aklına geleni söylediği bir

sırada kaleme alınmış olup bana verdikleri bir mektubu (1) buraya koyuyorum. Bu yazı bana, "Düşünceler"e karşı ileri sürülebilecek başlıca itirazlara hayli yerinde bir cevap teşkil eder ve yazarın duygularını açıklar göründü. Bu mektup gösterir ki, düşüncelerin ihtiva ettiği şey, birçok kilise ululârının fikirlerine uygun bir ahlâkın özetidir. Bunları yazmış olan, bu kadar ehil rehberleri izlemekle yanlış bir yol tutmuş olamayacağını ve insan hakkında bu ulular gibi fikir yürütebileceğini sanmakta çok haklıdır. Ama onlara gösterilmesi gereken saygı, eleştirmenlerin hıncını yenemiyorsa, bu esere hücum etmekle o büyük adamların kanıtlarına saldırmaktan çekinmiyorlarsa, okuyucudan dileğim şudur ki, bunları taklit etmesin, yüreğinden gelecek ilk duygulara dimağını kaptırmasın, ve kabilse vereceği yargılara özseverliğin karışmamasını emretsin. Zira, ona tâbi olursa, bu özdeyişlerden yana bir hüküm vermesini beklemek beyhude olur: burada özseverlik aklın bir fesatçısı gibi tasvir edilmiş olduğundan, bu ayni özseverlik zihni onlara karşı kışkırtmaktan geri durmayacaktır. O yüzden bu kışkırtmaların onları haklı çıkarmasından korkmalı, ve bu düşünceleri kötülemek uğrunda gösterilecek hararet ve

(1) Burada sözü edilen mektup, eserin ilk basımına konulmuş olan ve *Özdeyişler*'in bir tahlilini yapan imzasız bir yazıdır ki, kimin tarafından yazıldığı şüpheli kalmıştır. Daha çok Segrais'ye atfedilen bu tahlili, eserin anlaşılmasına ciddî bir yardımı olamıyacağı düşüncesiyle çeviri metne almamayı daha uygun bulduk. (Y.N.).

ustalığın onların doğruluğunu ispat için en mükemmel deliller olacağına kanaat getirmelidir. Gerçekten, bunlar hakkında ileri sürülen eleştirilerin gizli çıkar, gurur veya özseverlikten başka sebeplerden ileri geldiğine aklı başında birini inandırmak güç olur.

Kısacası, okuyucu için en doğru hareket tarzı şudur: ilk önce bu özdeyişler içinde hiçbirinin doğrudan doğruya onu ilgilemediğini, genel görünmelerine karşın, yalnız kendisinin müstesna olduğunu aklına koysun. Bundan sonra, hiç şüphe etmesin ki, onların doğruluğuna ilk katılan kendisi olacak, üstelik bunları insan ruhu hakkında hayli müsamahalı bile bulacaktır. İşte bu yazı hakkında umumiyetle söyleyeceklerim bundan ibarettir; izlenen usule gelince, her özdeyişin, konusunu anlatan bir başlık taşıması ve bunların daha esaslı bir sıraya konulmuş olmaları arzuya değerdi sanırım; ama bana verilmiş olan nüshanın sırasını baştan başa bozmadan bunu yapmaya imkân yoktu; hem, aynı konu üzerinde birçok özdeyişler bulunduğuna göre, düşüncelerini sorduğum kimseler aynı bahse ait olanları bulmak için kitaba bir cetvel eklemenin daha uygun olacağını söylediler.

ÖZDEYİŞLER

ÖZDEYİŞLER

I

Bizim erdem dediğimiz şeyler, çok kere talihin yada kendi hünerimizin düzenlediği türlü hareketlerle çıkarların bir araya gelmesinden ibarettir; ve erkeklerin yiğit, kadınların iffetli oluşları her zaman cesaret ve iffetlerinden ileri gelmez.

II

Özseverlik [1], dalkavukların en büyüğüdür.

III

Özseverlik ülkesinde ne kadar keşifler yapılmış olursa olsun, hâlâ bilinmeyen yerleri çoktur.

---

[1] *Amour-propre* karşılığı. Önceki anlamı izzetinefis (onur) değil; eskilerimizin hubbunefs dedikleri daha geniş bir kavramdır. Bencillik yada çıkar duygusu da denilebilirdi. (Y.N.).

IV

Özseverlik, dünyanın en becerikli adamından daha beceriklidir.

V

Ömrümüzün uzunluğuna olduğu gibi, tutkularımızın devamına da bizim hükmümüz geçmez.

VI

Tutku, çok kere en becerikli adamı çılgına döndürür. Çok kere de en ahmakları becerikli kılar.

VII

O gözleri kamaştıran büyük ve parlak işleri politikacılar büyük tasavvurların sonuçları gibi gösterirler. Oysa bunlar, daha çok, mizaç ve tutkuların eseridir. Örneğin, Augustus'la Antonius arasındaki savaş, dedikleri gibi, bunların dünyaya hâkim olmak emellerinden değil, belki sadece bir kıskançlıktan doğmuştur.

VIII

Tutkular her zaman inandıran biricik ha-

tiplerdir. Bunlar, kuralları şaşmayan tabiat yasası gibidir; ve tutkusu olan en basit adam, hiç tutkusu bulunmayan en iyi konuşan adamdan daha çok inandırır.

IX

Tutkuların adaletsiz ve çıkarcı bir yanları vardır ki, bunların peşine takılmayı tehlikeli kılar. En akla yakın göründükleri zaman bile bunlardan sakınmalıdır.

X

İnsan kalbinde bitmez tükenmez bir tutkular silsilesi vardır. Öyle ki, bunlardan birinin tükenmesi hemen daima bir başkasının oraya yerleşmesi demektir.

XI

Tutkular, çok kere kendilerine zıt tutkuları doğurur. Cimrilik bazan müsrifliğe ve müsriflik cimriliğe yol açar. İnsan çok kere zaaf yüzünden metin, sıkılganlık yüzünden cüretlidir.

XII

Tutkularımızı dindarlık ve dürüstlük gös-

terişiyle örtmeye ne kadar çalışırsak çalışalım, bunlar hep o perdenin altından sırıtırlar.

XIII

Özseverliğimiz, kanılarımızdan çok zevklerimizin eleştirilmesine katlanamaz.

XIV

İnsanlar yalnız iyiliklerle hakaretleri unutmakla kalmazlar; hattâ kendilerini minnet borcu altına sokmuş olanlara kin besler de, hakaretine uğradıklarına karşı nefretlerini zamanla yitirirler. İyiliği mükâfatlandırmak ve kötülüğün öcünü almak gayreti, onlara pek kolay katlanamadıkları bir külfet gibi gelir.

XV

Hükümdarların insaf ve merhameti çok kere halkın sevgisini kazanmak için bir siyasetten başka bir şey değildir.

XVI

Bir erdem diye gösterilen o merhamet, bazı gösteriş için, arasıra tembellik sebebiyle, çok kere korku yüzünden ve hemen daima her üçünün birlikte etkisiyle meydana gelir.

XVII

Mutlu insanların kanaatkârlığı mutluluğun mizaçlarına kattığı sükûnetten ileri gelir.

XVIII

Kanaatkârlık, mutluluklarından sarhoşa dönenlerin müstahak oldukları küçümsemeye ve hasede uğramak korkusudur: bu, irademizin kuvvetiyle yersiz bir öğünmedir; en yüksek mertebedeki insanların kanaatkârlığı ise talihlerinden üstün görünmek isteğinden başka bir şey değildir.

XIX

Hepimizde başkalarının dertlerine katlanacak güç vardır.

XX

Aklı başında insanların dayanı ve direnisi, istek ve heveslerini gönüllerinde hapsetmek sanatından başka bir şey değildir.

XXI

Ölüm cezasına çarpılmış olanlar, bazan metin ve ölümü küçümser görünmeye çalışır-

lar. Bu, gerçekte onu akla getirmek korkusundan başka bir şey değildir. Öyle ki, gözlerini örten mendil, gözleri için neyse, bu metinlik ve küçümseme de yürekleri için odur.

XXII

Hikmet ve felsefe, geçmiş ve gelecek dertlerin kolaylıkla hakkından gelir; ama bugünün dertleri de onun hakkından gelir.

XXIII

Ölümün ne olduğunu bilen insan azdır. Genellikle ona metinlik dolayısıyle değil, ahmaklık ve alışkanlık yüzünden katlanılır; insanların çoğu ölümden kaçınılamayacağı için ölürler.

XXIV

Büyük adamlar ardı arası kesilmeyen felâketlerin yükü altında ezilip çöktükleri zaman, önceleri bu felâketlere iradelerinin değil de, hırs ve tamahlarının kuvvetiyle katlanmış olduklarını ve kahramanların daha büyük bir benlik hırsından başka öteki insanlardan farklı yanları bulunmadığını göstermiş olurlar.

XXV

Talihin lûtfu altında ezilmemek için, kahrına katlanmaya gerekenden daha büyük meziyetlere ihtiyaç vardır.

XXVI

Güneşe ve ölüme çekinmeden bakılamaz.

XXVII

En suçlu tutkularla bile öğünenler bulunur. Ama kıskanma, itirafa hiç cesaret edemediğimiz sıkılgan ve utangaç bir tutkudur.

XXVIII

Kıskançlık bir bakıma yerinde ve mâkul bir şeydir. Çünkü bizim olan yada bizim olduğunu sandığımız bir şeyi muhafaza isteğinden başka bir gayesi yoktur; oysa kıskanma, başkalarının iyiliğine katlanamayan bir kudurganlıktır.

XXIX

Yaptığımız kötülüklerden çok, meziyetlerimizdir ki, başkalarının kin ve şerrini üstümüze çeker.

XXX

Kuvvetimiz, irademizden üstündür; ve bazı şeylerin imkânsız olduğunu tasavvur etmemiz çok kere kendimizi mazur görmek içindir.

XXXI

Hiç kusurumuz olmasaydı, başkalarında kusurlar bulmaktan bu kadar zevk almazdık.

XXXII

Kıskançlık şüphelerle beslenir; şüpheye yer kalmayınca da ya korkunç bir öfkeye döner, yada sönüp gider.

XXXIII

Gurur, daima zararlarını telâfi eder, ve benlik hırsından vazgeçtiği zaman bile bir şey kaybetmez.

XXXIV

Hiç gururumuz olmasaydı, başkalarının gururundan şikâyet etmezdik.

XXXV

Gurur bütün insanlarda eşittir. Fark yal-

nız onu belli etmekteki vasıta ve tarzlardadır.

XXXVI

Bizi mutlu kılmak için vücudumuzun uzuvlarını o kadar ustaca düzenlemiş olan tabiat, gururu da eksiklerimizi bilmek acısından bizi esirgemek için vermiş olsa gerek.

XXXVII

Kabahat işleyenlere çıkışmalarımızda iyilikten çok gururun payı var; onları, ıslah etmekten çok kendimizin bu gibi kusurlardan uzak olduğumuza kendimizi inandırmak için azarlarız.

XXXVIII

Umutlarımıza göre vaadeder, kaygılarımıza göre tutarız vaadimizi.

XXXIX

Çıkar dedikleri, her dili konuşur, her kılığa girer, hattâ çıkarlara karşı kayıtsız biri gibi görünmesini de bilir.

XL

Birtakım kimseleri kör eden çıkar, başkalarının gözünü açar.

XLI

Küçük şeylerle fazla uğraşanlar, çok zaman büyük işleri göremiyecek hale gelirler.

XLII

Her zaman aklımızın izinden yürümeye takatimiz yetmez.

XLIII

Çok kere insan, kendi kendini yönettiğini sanır ya, aslında yönetilir. Kafasiyle bir gayeye doğru yönelirken gönlü, hiç fark ettirmeden onu bir başka yana sürükler.

XLIV

Ruh gücü ve zaafı dediğimiz şeylere yanlış ad takılmıştır. Bunlar gerçekte, vücut uzuvlarının iyi yada kötü işlemesinden başka bir şey değildir.

XLV

Mizacımızın cilveleri, feleğin cilvelerinden daha gariptir.

XLVI

Filozofların hayata gösterdikleri bağlılık yada kayıtsızlık, özseverliklerinin bir zevkinden başka bir şey değildir. Damak zevkleri ve renkler gibi bu da tartışılmamak gerekir.

XLVII

Kaderin bize gönderdiği her şeye değer biçen mizacımızdır.

XLVIII

Mutluluk malda değil candadır: insan ancak canı çektiği şeyi elde etmekle mutlu olur, yoksa başkalarının hoşuna giden şeye sahip olmakla değil.

XLIX

İnsan hiçbir zaman sandığı kadar mutlu yada mutsuz değildir

L

Kabiliyetlerine inanmış olanlar, talihin gadrine uğramaya lâyık olduklarına başkalarını ve kendilerini ikna için mutsuz olmayı bir şeref sayarlar.

LI

Bir zamanlar doğru bulmuş olduğumuz bir şeyi başka bir zaman eğri bulduğumuzu görmek kadar nefsimizden duyduğumuz hoşnutluğu azaltacak bir şey yoktur.

LII

Türlü kaderler birbirinden ne kadar farklı görünse de, iyiliklerle kötülükler arasında öyle bir denkleşme olur ki, bunları eşitlikler.

LIII

Tabiat insana ne kadar üstünlükler verirse versin, kahramanları meydana getiren yalnız o değil, aynı zamanda talihtir.

LIV

Filozofların dünya nimetlerini küçük görmeleri, yoksun bırakıldıkları şeyleri küçümse-

mek suretiyle talihin liyakatlerine karşı gösterdiği adaletsizliğin intikamını almak gizli arzusundan ileri geliyordu; bu, yoksulluğun alçaltmasından korunmak için başvurulan gizli çareydi; bu, servet yolu ile elde edemedikleri saygıya ulaşmak için tutulan dolambaçlı bir yoldu.

LV

Gözdelere karşı beslenen kin, göze girmek isteğinden başka bir şey değildir. Gözde olmayanlar bu yüzden duydukları hırsı gözde olanları küçük görerek avutur ve yumuşatırlar. Biz de bu gibilerin üzerinden herkesin saygısını çeken şeyleri sıyırıp atamadığımız için onları saymak istemeyiz.

LVI

Toplum içinde mevki sahibi olmak isteyen insan bu mevkie sahipmiş gibi görünmek için elinden geleni yapar.

LVII

İnsanlar başardıkları büyük işlerle övünürlerse de, bu işler çok kere büyük bir maksadın değil, raslantının eseridir.

LVIII

Yaptığımız işlerin övülmesi yada yerilmesi, galiba daha çok talihle raslantılara bağlıdır.

LIX

Becerikli insanların azçok faydalanmak yolunu bulamayacakları derecede felâketli olaylar olamayacağı gibi, ihtiyatsız kimselerin kendi zararlarına çeviremeyecekleri derecede mutlu olaylar da yoktur.

LX

Talih, hep koruduğu kimselerden yana çalışır.

LXI

İnsanların mutluluk yada mutsuzlukları talihin olduğu kadar kendi mizaçlarının da eseridir.

LXII

Samimilik bir iç açılışıdır, ve pek az kimsede bulunur. Daha çok görüleni, başkalarının

güvenini kazanmak için kurnazca bir gizleyişten başka bir şey değildir.

LXIII

Yalan düşmanlığı çok kere düşüncelerimize değer verdirmek ve sözlerimize derin bir saygı çekmek gizli isteğinden ibarettir.

LXIV

Gerçeğin yeryüzünde yaptığı iyilik, sözde gerçeklerin sebep olduğu kötülüklerden azdır.

LXV

İhtiyat ve tedbiri göklere çıkarırlar; oysa bunlar bizi hangi belâlara karşı güven altına alabilir?

LXVI

Becerikli bir adam çıkarlarının derecesini ölçerek bunların herbirini önem sırasına göre izlemelidir. Açgözlülüğümüz çok kere bu sırayı bozar ve bizi o kadar çok şeye birden saldırtır ki, en önemsizlerini fazla arzulamak yüzünden, en değerlileri elden kaçar.

LXVII

Ruh için sağduyu neyse vücut için de kibarlık, zariflik odur.

LXVIII

Aşkı tarif etmek güçtür. Hakkında söylenebilecek olan şudur ki: o ruhta bir hâkim olmak ihtirası; zihinde bir cazibe ve vücutta, bir esrar perdesi ardında sevdiğine sahip olmak için gizli ve ince bir istekten başka bir şey değildir.

LXIX

Başka tutkularımızla karışmamış saf bir aşk varsa bu kalbin derinliklerinde saklı olup, bizim bile habersiz bulunduğumuzdur.

LXX

Olan bir sevgiyi uzun zaman gizleyecek yada bulunmadığı yerde onu var gibi gösterecek güçte bir mask yoktur.

LXXI

Artık birbirinden soğumuş insanlar göste-

rilemez ki sevişmiş olduklarından utanç duymasınlar.

LXXII

Etkilerinin çoğuna bakarak hakkında bir hüküm vermek gerekirse, aşk, dostluktan çok kine benzer.

LXXIII

Hiçbir zaman âşıkdaşlık etmemiş kadınlar bulunabilir ama, bunu hayatında yalnız bir kere yapmış kadın seyrek bulunur.

LXXIV

Aşk yalnız bir türlü olur ama, biribirinden farklı bin nüshası vardır.

LXXV

Ateş gibi aşkın da devam edebilmek için durmadan harekete ihtiyacı vardır. Umması yada korkması tükendi mi ömrü de tükenir.

LXXVI

Gerçek aşk tıpkı cinler, periler gibidir: bahsini herkes eder ama, gözüyle görmüş olan pek azdır.

LXXVII

Duka'ların [1] Venedik'te olup bitenlerle nasıl bir ilişkileri yoksa, aşkın sayısız ilişkilerdeki sözde payı da daha fazla değildir.

LXXVIII

Birçok kimselerdeki hak sevgisi, haksızlığa uğramak korkusundan başka bir şey değildir.

LXXIX

Susmak, kendine güvenemeyenin başvurduğu en emin çaredir.

LXXX

Dostluklarımızda bizi o kadar değişken kılan şey, ruhun meziyetlerini tanımanın güç, zihnin meziyetlerini öğrenmenin kolay oluşudur.

LXXXI

Biz sevdiklerimizi ancak kendi nefsimize göre severiz. Dostlarımızı kendimize tercih ettiğimiz zaman bile zevkimize ve keyfimize uy-

(1) Eski Venedik devletinde hükûmet başkanına verilen ad. (Y.N.).

maktan başka bir şey yapmış olmayız. Bununla beraber, ancak böyle bir tercihledir ki, dostluk gerçek ve tam olabilir.

LXXXII

Bizi düşmanlarımızla barışmaya sevk eden, mevkiimizi güçlendirmek isteği, savaştan usanma ve kötü âkıbetlere uğramak kaygısıdır.

LXXXIII

İnsanların dostluk adını verdikleri şey, bir ortaklık, menfaatlerin karşılıklı korunması ve yardımlaşmadan ibarettir; nihayet bu, özseverliğimizin daima bir şeyler kazanmayı tasarladığı bir alış-veriştir.

LXXXIV

Dostlarımızdan sakınmak, onlar tarafından aldatılmaktan daha utanılacak bir şeydir.

LXXXV

Bizden daha güclü insanları sevdiğimize çok kere kendimizi inandırırız. Oysa dostluğumuzu meydana getiren sadece çıkarlardır. Kendilerine yapmak istediğimiz iyilik için değil

de, umduğumuz faydalar dolayısiyledir ki, onlara gönlümüzü veririz.

LXXXVI

Herkesten sakınmamız, başkalarının bizi aldatmasını mazur kılar.

LXXXVII

İnsanlar birbirlerini aldatmasalar, uzun zaman birarada yaşayamazlardı.

LXXXVIII

Özseverliğimiz, dostlarımızın meziyetlerini, kendilerinden hoşnut kalışımız ölçüsünde çoğaltıp azaltır, ve bizimle nasıl geçindiklerine bakarak değerleri hakkında hüküm veririz.

LXXXIX

Herkes belleğinden yakınır da kimse aklından yakınmaz.

XC

Hayat alış-verişinde biz meziyetlerimizden çok kusurlarımız yüzünden hoşa gideriz.

XCI

En büyük tutku, hedefine varmakta tam bir imkânsızlıkla karşılaştı mı, tutkuya benzer bir yanı kalmaz.

XCII

Kendi meziyetleriyle övünen birine yanıldığını anlatmak, ona kötü bir oyun oynamak olur. Tıpkı limana giren bütün gemilerin kendisine ait olduğunu sanan o Atinalı deliye yapıldığı gibi.

XCIII

Yaşlılar artık kötü örnekler verecek halde olmayışlarının acısını avutmak için iyi öğütler vermekten hoşlanırlar.

XCIV

Büyük adlar, lâyık olmayanları, yükseltecek yerde aşağılatır.

XCV

Pek büyük bir değerin belirtisi, ona en çok haset duyanların da övmek zorunda kalmalarıdır.

XCVI

Nankör vardır ki, nankörlüğünden suçlu olan, kendisinden çok ona iyilik edendir.

XCVII

Zihinle muhakemenin ayrı ayrı şeyler olduğunu sanmakla hata ettiler. Muhakeme, zihin ışığının büyüklüğünden başka bir şey değildir; bu ışık her şeyin ta dibine nüfuz eder, orada göze çarpacak ne varsa hepsini görür ve farkedilmez sanılanları farkeder. Onun için kabul etmelidir ki, muhakemeye atfedilen bütün işleri gören, zihin ışığının yaygınlığıdır.

XCVIII

Herkes kalbinin iyiliğinden söz eder ama, kimse akıl ve zekâsiyle övünmeye cesaret edemez.

XCIX

Zihnin nezaketi, dürüst ve ince şeyler düşünmektedir.

C

Zihnin kibarlığı, koltuk kabartıcı sözleri hoşa gidecek bir tarzda söylemektedir.

CI

Çok kere zihnimize ansızın öyle mükemmel şeyler doğar ki, uzun emek ve zahmetlerle bile böyle bir sonuca varmak mümkün olmaz.

CII

Akıl, daima gönlün oyuncağıdır.

CIII

Akıllarını iyi bilenlerin hepsi, sanılmasın ki gönüllerinden de haberlidirler.

CIV

İnsanların ve işlerin perspektif noktaları vardır: iyice kavramak için kimilerini yakından görmek gerekir, kimilerini uzaktan.

CV

Akıllı diye, tesadüfen akıllıca düşünene değil, mantığı bilen, temyiz eden ve tadına varana demek gerekir.

CVI

Bir şeyi iyi bilmek için, ayrıntılarını bilmek gerekir: bu da hemen hemen sonsuz olduğu-

na göre, bilgilerimiz hep yüzeysel ve eksiktir.

CVII

Zariflik düşkünü olmadığını söylemek de bir nevi zariflik düşkünlüğüdür.

CVIII

Aklın gönül rolünü oynaması uzun süremez.

CIX

Gençlik, kanı kaynadığı için, durmadan zevk değiştirir. İhtiyarlık ise alışkanlık yüzünden zevklerini korur.

CX

En cömertçe verilen şey öğüttür.

CXI

İnsan sevgilisini ne kadar çok severse, ona kin beslemeye de o kadar hazırdır.

CXII

Manevî kusurlar da yüz kusurları gibi yaşlandıkça çoğalır.

CXIII

Evlenmenin iyisi olur ama, kusursuzu olmaz.

CXIV

Düşmanları tarafından aldatılmayı ve dostlarından ihanet görmeyi insan bir türlü hazmedemez. Oysa, kendi kendimize yaptığımız fenalıktan çok kere zevk duyarız.

CXV

Farkına vardırmadan başkalarını aldatmak ne kadar güçse, farkına varmadan kendini aldatmak da o kadar kolaydır.

CXVI

Öğüt istemek ve vermek kadar samimî olmayan şey yoktur. Öğüt isteyen, dostunun duygularına karşı saygı ve takdir besler görünürken gerçekte, kendi duygularını ona tasvip ettirmekten ve hareketlerine onu kefil etmekten başka bir şey düşünmez; öğüt veren de kendisine gösterilen güveni hararetli ve hasbî bir gayretle öder gibi görünürken, aslında çok ke-

re tavsiyelerinde kendi kişisel çıkarından yada şanından başka bir şey gözettiği yoktur.

CXVII

Kurnazlıkların en incesi, bize kurulmuş olan pusulara düşer gibi görünmeyi iyi bilmektir; ve insanın en kolay aldatıldığı zaman başkalarını aldatmaya çalıştığı sıralardır.

CXVIII

Hiçbir zaman aldatmamak kararında olmak, bizi sık sık aldanmak durumuna düşürür.

CXIX

Başkalarına karşı mask taşımaya o kadar alışmışızdır ki, sonunda kendimiz bile gerçek yüzümüzü unuturuz.

CXX

İhanetlerimizin çoğu, tasarlanmış bir kasıt ürünü olmaktan çok zaaf eseridir.

CXXI

Çok kere yapılan iyilikler, ceza görmeden kötülük yapabilmek içindir.

CXXII

Tutkularımıza karşı koyabiliyorsak, bu irademizin gücünden çok, o tutkuların zayıflığındandır.

CXXIII

İnsan hiç övünmeyecek olsaydı, zevki de hiç tatmış olmazdı.

CXXIV

En becerikli insanlar bütün ömürlerince *kurnazlığı kötülerler. Büyük bir fırsatta ve büyük bir çıkar uğrunda onu kullanmak üzere.*

CXXV

Her zaman kurnazlığa başvurmak, dar kafalıların harcıdır. Bir yanını örtmek için onu kullananın başka bir yanını açıkta bıraktığı çok görülür.

CXXVI

Kurnazlıklar ve ihanetler ancak beceriksizlikten gelirler.

CXXVII

Aldanmanın en gerçek yolu, kendini başkalarından daha kurnaz sanmaktır.

CXXVIII

Aşırı bir zarafet, sahte bir inceliktir, gerçek bir incelikse sağlam bir zariflik.

CXXIX

Becerikli bir adam tarafından aldatılmamak için bazan kaba olmak yeter.

CXXX

Zaaf, giderilemeyecek tek kusurdur.

CXXXI

Sevişmeyi âdet edinmiş kadınların en küçük kusuru, sevişmeleridir.

CXXXII

Başkaları hesabına uslu olmak, kendi hesabına uslu olmaktan kolaydır.

CXXXIII

Yararlı olan kopyalar yalnız kötü asılların gülünç yanlarını bize gösterenlerdir.

CXXXIV

Sahip olduğu meziyetlerden çok sahip olmayı tasarladığı meziyetlerdir insanı gülünç eden.

CXXXV

Bazan insan, başkalarından olduğu kadar kendinden de farklıdır.

CXXXVI

Öyleleri vardır ki, aşktan sözedildiğini hiç işitmemiş olsalardı asla âşık olmazlardı.

CXXXVII

Övünmek fırsatını bulamadığımız zamanlar az konuşuruz.

CXXXVIII

Kendimizden hiç sözetmemektense kendimizi çekiştirmeyi tercih ederiz.

CXXXIX

Konuşmaları hoş ve makul olan insanlara pek az raslanmasının sebeplerinden biri, hemen herkesin kendisine söylenen sözlere cevap vermekten çok, kendi söylemek istediklerini düşünmesidir. En becerikli ve en iltifatçı olanlar, sadece dikkat eder görünmekle yetinirler ve bu sırada gözlerinde, zihinlerinde kendilerine söylenenlere karşı bir dalgınlık ve söylemek istedikleri şeye dönmek için telâş farkedilir, düşünmezler ki, kendini hoşnut etmeye bu derece özen göstermek, başkalarının hoşuna gitmek yada onları ikna etmek için bir yol değildir, ve iyi dinleyip iyi cevap vermek, konuşmada insanın sahip olabileceği en büyük üstünlüklerden biridir.

CXL

Zeki bir adam, ahmaklar meclisinde çok kere ne söyleyeceğini şaşırır.

CXLI

Çok kere hiç sıkılmadığımızı söyleyerek övünürüz ve o kadar gösteriş meraklısıyızdır ki,

arkadaşlarımızı anlamsız bulmaya hiç yanaşmayız.

CXLII

Az sözle çok şey anlatmak zeki adamların harcı olduğu gibi, boş adamlar da, tam tersine çok konuşup bir şey söylememek ustalığını gösterirler.

CXLIII

Başkalarının meziyetlerini mübalâğa etmemiz, onların değerlerine karşı duyduğumuz beğeniden çok, kendi duygularımızı beğenmemizden ileri gelir, biz bir şeyi över görünürken gerçekte takdirleri kendi üzerimize çekmek isteriz.

CXLIV

Övmekten hiç hoşlanmayız, ve çıkarımız olmadıkça kimseyi övmeyiz. Övme, becerikli, gizli ve ince bir dalkavukluktur ki, yapanı da, hakkında yapılanı da, ayrı tarzda hoşnut eder. Biri bunu meziyetlerinin bir mükâfatı sayar, öteki de kendi hakseverliğini ve temyiz kabiliyetini takdir ettirmek için buna başvurur.

CXLV

Çok kere öyle zehirli övgüler seçeriz ki, övdüğümüz kimselerin, başka türlü göstermeye cesaret edemediğimiz kusurlarını meydana çıkarırız.

CXLVI

İnsan genellikle övülmek için över.

CXLVII

Sinsi övmelere yararlı yermeleri tercih edecek kadar aklı başında adam azdır.

CXLVIII

Öyle sitemler vardır ki bir övüştür, ve öyle övmeler vardır ki adamı kötüler.

CXLIX

Hakkımızda söylenen takdirleri kabul etmek istemeyişimiz, iki kere övülmek isteğinden başka bir şey değildir.

CL

İşittiğimiz takdirlere lâyık olmak arzusu,

erdemimizi kuvvetlendirir; ve zekâ, kabiliyet, güzellik için yapılan övgüler bunların artmasına yarar.

CLI

Hüküm altına girmekten sakınmak, başkalarına hükmetmekten daha güçtür.

CLII

Kendimiz övünmesek başkalarının metihleri bize zarar veremezdi.

CLIII

Kabiliyeti meydana getiren tabiattır, harekete geçiren ise talih.

CLIV

Aklımızın düzeltemeyeceği birçok kusurlarımızı talih düzeltir.

CLV

Kabiliyetleriyle birlikte iğrenç adamlar olduğu gibi, kusurlarına rağmen hoşa gidenler de vardır.

CLVI

Bütün meziyetleri yararlı saçmalar söyleyip yapmak olan adamlar vardır ki, hareketlerini değiştirecek olsalar, her şeyi berbat ederlerdi.

CLVII

Büyük adamların ünü, daima bunu elde etmek için kullanmış oldukları araçlarla ölçülmelidir.

CLVIII

Koltuklama öyle bir kalp paradır ki ancak benlik pazarında sürülür.

CLIX

Büyük meziyetleri olmak yetmez, bunları hesaplı kullanmayı da bilmelidir.

CLX

Yapılmış bir iş ne kadar parlak olursa olsun, büyük bir amacın ürünü değilse büyük sayılmamalıdır.

CLXI

Eylemlerle niyetlerden tam verim almak isteniyorsa, aralarında bir nisbet bulunmak gerekir.

CLXII

İkinci derecede kabiliyetleri göze çarpacak şekle koymak ustalığı takdirleri kendine çeker ve çok kere gerçek kabiliyetten çok ün sağlar.

CLXIII

Öyle çok hareket tarzları vardır ki, gülünç görünürlerse de, dayandıkları gizli sebepler çok akıllıca ve sağlamdır.

CLXIV

Bize ait olmayan görevlere lâyık görünmek, gördüğümüz işlere lâyık olmaktan daha kolaydır.

CLXV

Değerimiz bize seçkin insanların takdirini kazandırır, talihimiz de ayak takımının.

CLXVI

Toplum asıl kabiliyetten çok sözde kabiliyetleri mükâfatlandırır.

CLXVII

Cimrilik, tutuma cömertlikten çok aykırıdır.

CLXVIII

Umut, bütün aldatıcılığıyle birlikte hiç değilse bizi ömrün sonuna hoş bir yoldan götürmeye yarar.

CLXIX

Tembellikle sıkılganlık bizi görevimize bağlı tutarken bunun şeref payını erdemimiz benimser.

CLXX

Açık, samimî ve dürüst bir muamelenin doğruluk eseri mi, yoksa kurnazlık ürünü mü olduğu hakkında hüküm vermek güçtür.

CLXXI

Irmaklar nasıl denize dökülürse, erdemler de öyle çıkar denizinde kaybolurlar.

CLXXII

Cansıkıntısının türlü sonuçları iyice incelenirse, görevlerin çıkardan çok, ona kurban edildiği görülür.

CLXXIII

Merak ve tecessüsün türlü şekilleri vardır: biri çıkar ürünüdür ki, bizi kendimize yararlı olabilecek şeyleri öğrenmeye sevkeder, öteki gurur ürünüdür ki başkalarının bilmediklerini bilmek isteğinden doğar.

CLXXIV

Başımıza gelebilecek felâketleri tahmine çalışmaktansa uğramış olduğumuz belâlara katlanmak için zihin yormak yeğdir.

CLXXV

Aşkta vefa devamlı bir vefasızlıktır ki, gönlümüzü sevgilimizin bütün meziyetlerine, kimi birini, kimi ötekini tercih ederek, sırasiyle bağlanmaya sevkeder; öyle ki, bu vefasızlık aynı konu üzerinde durmuş ve hapsolmuş bir vefasızlıktan başka bir şey değildir.

CLXXVI

Aşkta iki türlü vefa vardır: biri sevilen kişide daima sevilecek yeni konular bulmaktan ileri gelir, öteki de vefalı olmayı bir şeref saymaktan.

CLXXVII

Sebat ne yerilmeye müstahaktır, ne de övülmeye lâyık. Çünkü zevklerin ve duyguların ömrüyle sınırlıdır; buna da bizim hükmümüz geçmez.

CLXXVIII

Yeni bilgileri bize sevdiren şey, eskilerinden bıkmış olmamızdan yada bunları değiştirmek zevkinden çok, bizi pek yakından tanıyanlarca yeteri kadar takdir edilmemek korkusu ve bizi pek iyi tanıyanlarca daha çok takdir edilmek umududur.

CLXXIX

Düşüncesizliğimizi önceden mazur göstermek için bazı kere dostlarımızdan düşüncesizce şikâyetlerde bulunuruz.

CLXXX

Pişmanlığımız, yaptığımız kötülüklere duyulan pişmanlığın değil, daha çok, başımıza belâlar gelmesinden duyulan korkunun sonucudur.

CLXXXI

Akıl havaîliğinden yada zaafından ileri gelen bir sebatsızlık vardır ki bize başkalarına ait bütün düşünceleri kabul ettirir. Daha mazur görülebilecek bir kararsızlık da vardır ki, hayattan usanmış olmaktan gelir.

CLXXXII

Nasıl zehirler ilâçların terkibine girerse, kötülükler de faziletlerin terkibine girerler. İhtiyatkârlık bunları bir araya getirip zararsız kılar, ve hayatın dertlerine karşı yararlı bir surette kullanır.

CLXXXIII

Erdem hesabına mutabık kalmalıyız ki, insanlar için en büyük felâket, kendi suçları yüzünden uğradıklarıdır.

CLXXXIV

Kusurlarımızın başkaları üzerinde bıraktığı kötü izlenimleri samimiyetimizle gidermek için bunları itiraf ederiz.

CLXXXV

İyilik kahramanları olduğu gibi, kötülük kahramanları da vardır.

CLXXXVI

Kötü huyları olanların hepsi hor görülmez, *ama hiçbir erdemi olmayanların hepsi hor görülür.*

CLXXXVII

Faziletin adı da tıpkı kötü huylar gibi, çıkara âlet edilir.

CLXXXVIII

Ruhun sağlığı vücudün sağlığından daha çok güvende değildir. İnsan ihtiraslardan ne kadar uzaklaşmış görünse de, birdenbire bunların peşine takılıp sürüklenmek tehlikesi gene de vardır. Nasıl ki sağlam bir adam da ansızın hastalanabilir.

CLXXXIX

Öyle görünüyor ki, tabiat her insana, daha doğuşunda, iyilik ve kötülükler için sınırlar çizmiştir.

CXC

Büyük kusurları olmak, ancak büyük adamların harcıdır.

CXCI

Denilebilir ki, ahlâk düşkünlükleri bizi, ömrümüz boyunca, sırasiyle kendilerine konuk olacağımız ev sahipleri gibi bekler; aynı yoldan iki kere geçmemiz mümkün olsa, tecrübenin bizi bunlardan sakındıracağından emin değilim.

CXCII

Kötü huylarımız bizi bıraktıkları zaman, sanki biz onlardan vazgeçmişiz gibi bununla övünürüz.

CXCIII

Vücut hastalıklarında olduğu gibi ruhun hastalıklarında da hafifleme devreleri vardır.

İyileştiğimizi sandığımız zamanlar çok kere sadece hastalık gevşemiş yada değişikliğe uğramıştır.

CXCIV

Ruhun kusurları vücuttaki yaralar gibidir: iyi etmek için ne kadar özenilse de, daima iz bırakırlar, ve her zaman tekrar açılmak tehlikesiyle karşı karşıyadırlar.

CXCV

Çok kere bir tek kötü huya kendimizi kaptırmamıza engel olan şey, birçok kötü huyumuz oluşudur.

CXCVI

Bizden başka bilen olmadığı zaman kusurlarımızı pek çabuk unuturuz.

CXCVII

İnsan vardır ki, gözünüzle görmeden kötülüğünü aklınıza getirmemiş olabilirsiniz, ama bir kötülüğüne rasladığımızda şaşırmamız gereken tek adam yoktur.

CXCVIII

Bazı kimselerin ününü azaltmak için başkalarının şanını yükseltiriz; bazı kere, ikisini de kötülemek istemeseler mösyö le Prince'i ve mösyö de Turenne'i daha az överlerdi.

CXCIX

Becerikli görünmek isteği, çok kere becerikli olmaya engeldir.

CC

Benlik hırsı arkadaşlık etmese, erdem pek uzaklara gidemezdi.

CCI

Kimseye minnet etmeden bütün lüzumlu şeyleri kendinde bulabileceğini sanan, çok yanılır.

CCII

Dürüstlük taslayan insanlar, kusurlarını başkalarından ve kendilerinden gizleyenlerdir; gerçek dürüst insanlarsa bu kusurları çok iyi bilen ve itiraf edenlerdir.

CCIII

Gerçek dürüst adam hiçbir şeyle böbürlenmiyendir.

CCIV

Kadınların hırçınlığı, güzelliklerine kattıkları *bir düzen, bir süstür.*

CCV

Kadınların namusluluğu, çok kere ünlerine ve rahatlarına düşkün olmaları yüzündendir.

CCVI

Daima dürüst insanların gözü önünde bulunmak istemek, gerçekten dürüst olmak demektir.

CCVII

Delilik, hayatın hiçbir çağında peşimizi bırakmaz. Bir kimse aklı başında görünüyorsa, deliliği yaşı ve servetiyle orantılı olduğu içindir.

CCVIII

Kendini bilen öyle bön adamlar vardır ki, bönlüklerini ustaca kullanırlar.

CCIX

Çılgınlık yapmadan yaşayan adam, sandığı kadar uslu değildir.

CCX

Yaşlandıkça insan daha deli ve daha uslu akıllı olur.

CCXI

İnsanlar vardır ki, ancak bir süre ağızlarda dolaşan türkülere benzerler.

CCXII

Çok kimseler insanlar hakkında itibarlarına yada ikballerine bakarak hüküm verirler.

CCXIII

Ün düşkünlüğünü; ayıplamak korkusu, zengin olmak tasavvuru, hayatımızı rahat ve hoş bir hale koymak arzusu, yada başkalarını aşa-

ğılatmak hevesi, insanlar arasında pek rağbet gören cesaretin yaratıcısı çok kere işte bunlardır.

CCXIV

Basit askerin yiğitliği, hayatını kazanmak için tutmuş olduğu tehlikeli bir meslekten başka bir şey değildir.

CCXV

Halis yiğitlik ve tam korkaklık pek seyrek ulaşılan iki uçtur. Bu ikisi arasındaki alan geniştir ve cesaretin bütün öteki şekillerini içine alır; bunlar arasındaki farklar yüzler ve mizaçlar arasındakinden az değildir. Bir hareketin başlangıcında seve seve ileri atılan insanlar vardır ki, devamı karşısında kolayca gevşer ve usanırlar. Birtakımları da vardır, herkesçe görevlerini yapmış sayılmakla yetinir ve daha ileri gitmeyi pek istemezler. Öyleleri görülür ki, korkularına her zaman aynı derecede hâkim değildirler. Başkaları bazan genel korkulara kapılmaktan kendilerini alamazlar; daha başkaları yerlerinde kalmaya cesaret edemediklerinden, hücuma geçerler. Birtakımları da vardır ki, küçük tehlikeler alışkanlığı, cesaretleri-

ni kuvvetlendirir ve kendilerini daha büyük tehlikelere göğüs germeye hazırlar. Kılıç oyununda yiğit oldukları halde kurşundan yılanlar görülür; başkaları da kurşundan ürkmezler de kılıçla döğüşmekten yılarlar. Bütün bu çeşit çeşit cesaretler uygun düşer; çünkü gece korkuyu arttırdığı, iyi ve kötü hareketleri gizlediği için, kendimizi sakınmakta bizi hür bırakır. Daha genel bir sakınma da vardır: zira bir tek adam yoktur ki, bir fırsatta geri döneceğinden emin bulunursa, yapmak elinde olan her şeyi yapabilecek kudreti kendinde bulsun; öyle ki, ölüm korkusunun cesareti bir miktar azalttığı besbellidir.

CCXVI

Asıl yiğitlik, herkesin karşısında yapabileceği şeyi hiç tanığı olmadan yapmaktır.

CCXVII

Yılmazlık, ruhun öyle harika bir kuvvetidir ki, onu, büyük tehlikelerin kendisinde uyandırabileceği telâşlardan, şaşkınlıklardan uzak tutar; ve bu kuvvet sayesindedir ki, kahramanlar sükûnetlerini daima korur ve en şaşırtıcı,

en korkunç olaylar karşısında bilinçlerine tamamiyle sahip kalırlar.

CCXVIII

Riyakârlık, ahlâksızlığın erdeme karşı gösterdiği bir saygıdır [1].

CCXIX

İnsanların çoğu, şereflerini korumak için savaşta kendilerini hayli tehlikeye atarlar; ama uğrunda tehlikeye girdikleri amacı başarıya ulaştırmak için gerektiği kadar pervasızlık göstermeye yanaşan içlerinde pek azdır.

CCXX

Erkeklerin cesurluğu ve kadınların fazileti çok kere benlik hırsiyle utanma duygusunun ve özellikle yaradılışın ürünüdür.

CCXXI

Hayatı kaybetmeyi hiç istemeyiz, şan ve

---

[1] "L'hypocrisie est un hommage que le vice rend à la vertu." Ancak bu şekilde çevirebildiğim bu düşünce ile yazar şunu demek istiyor: Erdem o kadar muteber tutulur ki, ahlâksızlar bile riyakârlık ederek erdem kılığına girmekten kendilerini alamazlar. (Y.N.).

ün kazanmak isteriz; bu yüzden hukukçuların mallarını korumak için gösterdikleri zekâ ve beceriklilik, yiğitlerin ölümden sakınmak yolundaki ustalığı yanında hiç kalır.

CCXXII

Hayatın daha ilk dönüş çağında, vücutlarının ve ruhlarının hangi noktalarda aksayacağını belli etmeyen insan yoktur.

CCXXIII

Minnet ve şükran duygusu esnafın dürüstlüğü gibidir, alış-verişin devamına yarar; borcumuzu, ödemek doğru olduğu için değil de, bize ödünç verecek kimseleri daha kolayca bulabilmek amaciyle öderiz.

CCXXIV

Minnet borçlarını ödeyenlerin hepsi, böyle yaptıkları için nankör olmadıklarını iddia edemezler.

CCXXV

Yaptığımız iyiliklere karşı beklediğimiz minnettarlık hususunda yanılma, iyilik edenle

edilenin gururlarının o iyiliğin değeri üzerinde anlaşamamalarından ileri gelir.

CCXXVI

Bir borcu yerine getirmek için fazla aceleci ve telâşlı davranmak, nankörlüğün bir türlüsüdür.

CCXXVII

Mutlu insanlar kusurlarını bir türlü düzeltemezler: yanlış hareketlerini destekleyen talih ve ikballeri olduğu halde, kendilerini her zaman haklı sanırlar.

CCXXVIII

Onur borçlanmak istemez, özseverlik ödemek istemez.

CCXXIX

Birinden gördüğümüz iyilik, bize yaptığı fenalıkları hoş görmemizi gerektirir.

CCXXX

Örnek kadar bulaşıcı bir şey yoktur, yaptığımız büyük iyiliklerin ve büyük kötülüklerin

hepsi benzerlerini doğurur. Yararlı hareketleri gıpta ve rekabet duyusuyla taklit ederiz. Kötülerini ise utanma duygusunun mahpus tuttuğu ve örneğin serbest bıraktığı yaradılışımızdaki fesat yüzünden.

CCXXXI

Tek başına akıllı olmayı istemek, büyük bir deliliktir.

CCXXXII

Acılarımıza bulduğumuz nedenler ne olursa olsun, çok kere bunları doğuran yalnız çıkar ve benlik hırsıdır.

CCXXXIII

Acılarımızda türlü riyakârlıklar vardır. Birinde, sevdiğimiz bir kimsenin ölümüne acımak bahanesiyle, kendi yoksulluğumuza ağlarız; o ölünün hakkımızdaki iyi duygularını düşünerek acınırız, malımızın, zevkimizin, itibarımızın azalmış olmasına ağlarız. Böylece yalnız diriler için akan yaşların şerefi ölülere gider. Bunun bir çeşit riyakârlık olduğunu söylüyorum, çünkü bu türlü acılarda insan kendi kendini aldatır. Riyakârlığın bir başka türlüsü vardır ki bu derece masum değildir, çünkü herkesi aldatır:

bu, güzel ve ölümsüz bir yasa özenen bazı kimselerin acısıdır. Her şeyi silen zaman, gerçekten duydukları acıyı söndürdükten sonra da ağlayıp sızlanmaları dinmez; somurtkan bir hal alırlar ve bütün hareketleriyle herkesi inandırmaya çalışırlar ki, kederleri ancak ömürleriyle birlikte sona erecektir. Bu hazin ve yorucu benlik hırsı, genellikle büyüklük düşkünü kadınlarda bulunur: kadın oluşları, şan ve şöhrete giden bütün yolları onlara kapadığı için teselli bulmaz bir acının teşhiriyle ün kazanmaya çalışırlar. Bir başka çeşit gözyaşı da vardır ki, kaynakları küçüktür, kolayca akar ve diner; şefkatli diye adları çıkması için ağlarlar; acınmak için ağlarlar; ağlanmak için ağlarlar; hattâ, ağlamamak ayıp sayılır diye ağlarlar.

CCXXXIV

En rağbette olan görüşlere o kadar inatla karşı konulması, zekâ kıtlığından değil, daha çok gurur yüzündendir, doğru olan yolda öndeki yerlerin tutulmuş bulunduğunu görürler de geride kalmaya razı olmazlar.

CCXXXV

Dostlarımızın uğradıkları dertler, kendile-

rine karşı sevgimizi belirtmeye vesile olduğu zaman bunlardan duyduğumuz üzüntüyü pek çabuk unuturuz.

CCXXXVI

Öyle sanırız ki özseverlik, iyilik duygusuna âlet olur ve başkaları uğrunda çalıştığımız zamanlar, kendini unutur. Oysa bu, hedefine varmak için en emin yolu tutmaktır. Verir gibi görünerek sadece ödünç vermektir, nihayet ustaca bir maharetle herkesin sevgisini kazanmaktır.

CCXXXVII

Kötü olmaya gücü yetmeyen hiç kimse, iyiliğinden ötürü övülmeye lâyık değildir: iyiliğin başka türlüsü de daha çok bir tembellik yada iradesizliktir.

CCXXXVIII

Bazı kimselere fenalık etmek, hadden aşırı iyilik etmek kadar tehlikeli değildir.

CCXXXIX

Büyüklerin bize gösterdiği güven kadar

koltuklarımızı kabartan bir şey yoktur; çünkü bunu, kabiliyetimizin takdir edilişine veririz, hiç düşünmeyiz ki, çok kere bu güven, büyüklerin böbürlenmek isteğinden yada sır tutamamalarından ileri gelir.

CCXL

Güzelliğin özel etkisi hakkında denilebilir ki bu, kuralları bilinmeyen bir tenazur, çizgilerin bütünü arasında ve çizgilerle renkler ve kişinin hali arasında gizli bir ilişkidir.

CCXLI

Şuhluk, kadın mizacının temel taşıdır; ama bütün kadınlar onu kullanmazlar, çünkü bazılarında korku yada mantık buna engel olur.

CCXLII

Asla rahatsız edemiyeceğimizi sandığımız kimseleri öyle çok rahatsız ederiz ki...

CCXLIII

Başlı başına imkânsız olan pek az şey vardır, bunlarda başarılı olmak için eksik olan, araçlardan çok dikkat ve özendir.

CCXLIV

En büyük ustalık, her şeyin değerini iyice takdir etmektedir.

CCXLV

Ustalığı saklamayı bilmek, büyük bir ustalıktır.

CCXLVI

Cömertlik gibi görünen şey çok kere daha büyüklerine ulaşmak için küçük çıkarları hor gören maskelenmiş bir tamahtır.

CCXLVII

İnsanların çoğunda görülen sadıklık, kendimize güven çekmek için özseverliğin bir icadından başka bir şey değildir; bu, kendimizi başkalarından daha yüksekte tutmak ve en önemli şeylerin bize emanet edilmesine yol açmak için bir araçtır.

CCXLVIII

Ruh yüceliği, her şeyi elde etmek için her şeyi hor görür.

CCXLIX

Bir kimsenin sesinde, gözlerinde ve tavrındaki parlaklık, kullandığı sözlerdekinden az değildir.

CCL

Gerçek söz ustalığı, gerekli her şeyi söylemek ve ancak gerekli olanı söylemekten ibarettir.

CCLI

Kusurları kendilerine yaraşan insanlar olduğu gibi, meziyetleriyle birlikte sevimsiz insanlar da vardır.

CCLII

Zevklerin değişmesi ne kadar tabiî ise, yönelimlerin değişmesi de o kadar görülmedik şeydir.

CCLIII

Çıkar, her türlü erdemleri ve ahlâksızlıkları harekete getirir.

CCLIV

Alçakgönüllülük, çok kere başkalarına boyun eğdirmek için başvurulan sahte bir boyun eğmedir: bu, yükselmek için eğilen gururun bir ustalığıdır; gururumuz, binbir şekle bürünmekle beraber, alçakgönüllülük maskesi altına gizlendiği zamandır ki, en tanılmaz ve aldatmaya en uygun kılığa girer.

CCLV

Bütün duyguların kendilerine has bir ses tonu, el işaretleri ve yüz ifadeleri vardır; bunların arasındaki iyi yada kötü ahenktir ki, insanların hoşa gitmelerini yada gitmemelerini sağlar.

CCLVI

Bütün mesleklerde herkes, nasıl tanılmak istiyorsa, ona uygun bir yüz ve kılık takınır. Onun için denilebilir ki, dünyamız sadece maskelerden mürekkeptir.

CCLVII

Ağırbaşlılık, içimizin kusurlarını gizlemek için dışımıza giydiğimiz bir maskedir.

CCLVIII

İnce bir zevk, zekâdan çok muhakemenin eseridir.

CCLIX

Aşkın zevki sevmektir, insan başkasına ilham ettiğinden çok kendi duyduğu sevgiden mesut olur.

CCLX

Naziklik, ayniyle karşılık görmek ve nazik sayılmak isteğinden ibarettir.

CCLXI

Genellikle gençlere verilen eğitim, kendilerine telkin edilen ikinci bir özseverliktir.

CCLXII

Bir tutku daha yoktur ki içinde benlik sevgisi aşkta olduğu kadar alabildiğine hüküm sürsün; insan kendi rahatını kaybetmedense sevdiğine huzurunu kaybettirmeyi daima yeğ tutar.

CCLXIII

Cömertlik dedikleri, daha çok, verdiğimiz şeylerden fazla sevdiğimiz, vermek gururudur.

CCLXIV

Acıma, çok kere başkalarının dertlerinde kendi dertlerimizi hatırlamaktır; uğrayabileceğimiz felâketlerin kurnazca bir tahminidir. Başkalarına yardım etmemiz, muhtaç olduğumuz zaman yardımımıza koşsunlar diyedir; ve kendilerine yaptığımız bu hizmetler, aslı aranırsa, önceden kendimize ettiğimiz bir iyiliktir.

CCLXV

Dar kafalılık, inatçılığı doğurur, gördüğümüz kadarından ötesine kolay kolay inanmayız.

CCLXVI

Öteki tutkuları yenecek ancak yükselmek hırsı ve aşk gibi büyük tutkular olduğunu sanmak, yanılmak olur. Tembellik, bütün rehavetine rağmen ötekilere hâkim olmaktan geri kalmaz; hayatın bütün tasavvurlarına ve bütün

hareketlerine kendi hesabına el koyar; bunlar da hiç farkettirmeden, tutkularla meziyetleri söndürür ve yıpratır.

CCLXVII

Aslını hiç araştırmadan söylenen kötülüklere hemen inanıverme, gururla tembelliğin eseridir. Suçluyu meydana çıkarmak isteriz, ama suçları incelemek zahmetine katlanmak istemeyiz.

CCLXVIII

En önemsiz çıkarlarımıza ait dâvalarda hâkimin selâhiyetsizliğini istemeye kalkarız da, sonra ün ve itibarımızın, gerek kıskançlıkları, gerek uğraşıları, gerekse anlayışsızlıkları ile bize taban tabana zıt olan insanların verecekleri hükme bağlı kalmasına razı oluruz; hem hayatımızı ve rahatımızı binbir şekilde tehlikeye koyuşumuz da sırf onları lehimize çevirmek içindir.

CCLXIX

Yaptığı bütün kötülükleri bilecek kadar kabiliyetli insan yoktur.

CCLXX

Elde edilmiş olan şan ve şeref daha fazlasının elde edileceğine kanıttır.

CCLXXI

Gençlik, devamlı bir sarhoşluktur; bu, aklın hummasıdır.

CCLXXII

Büyük övgülere hak kazanmış insanların küçük şeylerle kendilerini göstermek çabaları, onurlarına dokunmak gerekmez miydi?

CCLXXIII

Toplumda hoşa giden öyle insanlar vardır ki, hayat alış-verişine yarayan ahlâksızlıklardan başka bir meziyete sahip değildirler.

CCXXIV

Yemişler üstünde çiçeğin mevkii ne ise, aşkta yeniliğin alımı da odur; ona, kolayca silinen ve bir daha yerine gelmeyen bir cilâ verir.

CCLXXV

Pek duygulu olmakla övünen iyi kalbliliği çok kere en küçük menfaat silip süpürür.

CCLXXVI

Uzaklık, küçük aşkları azaltıp büyükleri arttırır, tıpkı rüzgârın mumları söndürüp ateşi tutuşturması gibi.

CCLXXVII

Kadınlar, çok kere sevmedikleri halde sevdiklerini sanırlar. Macera arzusu, âşıkdaşlığın uyandırdığı ruh heyecanı, sevilme zevkine karşı tabiî bir yönelim ve reddetme güçlüğü, hisleri sadece bir şuhluktan ibaretken, onları kendileri de âşık olduklarına inandırır.

CCLXXVIII

Müzakerecilerden çok kere hoşnut olmayışımızın nedeni, hemen daima dostlarının çıkarlarını, giriştikleri işde başarıya ulaşmak şerefini kazanmak için müzakerenin iyi bir sonuca varmasına, yani kendi çıkarlarına feda etmeleridir.

CCLXXIX

Dostlarımızın bize gösterdikleri sevgiyi mübalâğa etmemiz, duyduğumuz minnetten değil, takdire ve sevilmeye ne kadar lâyık olduğumuzu herkese göstermek içindir.

CCLXXX

Yüksek sosyeteye yeni girenleri tutmamızın nedeni, çok kere orada yerleşmiş olanlara karşı beslediğimiz gizli çekememezliktir.

CCLXXXI

Pek çok şeye hasedimizi tahrik eden gururumuz, çok kere bu hasedi yatıştırmamıza da yarar.

CCLXXXII

Bazı kılık değiştirmiş yalanlar, gerçeği o kadar iyi temsil ederler ki, bunlara aldanmamak, hükmünde yanılmak olur.

CCLXXXIII

Kendine iyi öğütler vermek kadar başkasının verdiği öğütten yararlanmasını bilmek de bazan hüner işidir.

CCLXXXIV

Kötü insanlar vardır ki, hiç iyi yanları olmasa, daha az tehlikeli olurlardı.

CCLXXXV

Âlicenaplığı adı, yeteri kadar tarif eder; bununla birlikte, bu duygunun gururun sağduyusu ve takdir edilmek için en soylu yol olduğu söylenebilir.

CCLXXXVI

İnsanın gerçekten soğumuş olduğu bir şeyi ikinci bir defa sevmesi imkânsızdır.

CCLXXXVII

Aynı sorunda birçok çareler bulmamız, zekâ bolluğundan değil, daha çok her aklımıza gelen şey üzerinde bizi durduran ve en iyisini seçmemize engel olan anlayış kıtlığındandır.

CCLXXXVIII

Öyle işler ve hastalıklar vardır ki bazı hallerde başvurulan çareler daha keskinleştirir; asıl ustalık, bu devaların kullanılması ne zaman tehlikeli olduğunu kestirmektedir.

CCLXXXIX

Sadelik taslamak, ince bir sahtekârlıktır.

CCXC

Hiiy kusurları zihin kusurlarından fazladır.

CCXCI

Kabiliyetlerimizin de yemişler gibi bir mevsimi vardır.

CCXCII

Tabiatımızın da pek çok binalar gibi birkaç cephesi vardır: kimisi güzeldir, kimisi çirkin.

CCXCIII

Kanaatın büyüklük hırsiyle savaşıp ona boyun eğdirdiği söylenemez; bunlar asla bir arada bulunamazlar. Kanaat, ruhun gevşekliği ve tembelliğidir, büyüklük hırsı da onun çalışkanlığı ve canlılığı olduğu gibi.

CCXCIV

Bize hayran olanların hepsini severiz, ama hayran olduklarımızın hepsini sevmeyiz.

CCXCV

Biz bütün istediklerimizi bilmekten çok uzağız.

CCXCVI

Hiç sevmediklerimizi takdir etmemiz çok güçtür, ama kendimizden çok takdir ettiklerimizi sevmemiz daha az güç değildir.

CCXCVII

Vücudumuzun öyle düzenli ve devamlı bir çalışması vardır ki, hiç farkettirmeden arzularımızı yönetir, ahenkli olan bu çalışma üzerimizde gizlice hüküm sürer, öyle ki, biz hiç haberimiz olmadığı halde bütün hareketlerimiz üzerinde büyük payları vardır.

CCXCVIII

Çoğu insanların minnettarlığı, daha büyük iyiliklere nail olmak için gizli bir istekten başka bir şey değildir.

CCXCIX

Küçük borçları yerine getirmekten hemen herkes zevk duyar; pek çok kimseler önemsiz

iyiliklere karşı minnet duyarlarsa da, hemen hiç kimse yoktur ki büyük iyiliklere karşı nankör olmasın.

CCC

Öyle delilikler vardır ki bulaşık hastalıklar gibi başkalarından kapılır.

CCCI

Malı ve parayı hor gören çoktur ama, veren az.

CCCII

Genellikle görünüşe aldanmamayı akıl etmemiz hep küçük işlerde olur.

CCCIII

Bizi ne kadar överlerse övsünler, kendimiz hakkında bize yeni bir şey öğretmiş olmazlar.

CCCIV

Canımızı sıkanları çok kere hoş görürüz, ama canlarını sıktığımız kimseleri bir türlü hoş göremeyiz.

CCCV

Bütün günahlarımızın sorumu boynuna yükletilen çıkar, çok kere gördüğümüz hayırlı işlerden dolayı övülmeye lâyık olandır.

CCCVI

İyilik edecek hal ve mevkide olduğumuz sürece nankörlüklerle karşılaşmayız.

CCCVII

Başkalarına karşı gururlu davranmak ne kadar gülünçse, kendimize karşı da o kadar yerindedir.

CCCVIII

Büyük adamların hırslarına bir sınır çizmek ve aşağı kimseleri ikbal ve kabiliyetlerinin azlığından teselli etmek için, kanaat bir erdem haline konulmuştur.

CCCIX

Öyle ahmaklar vardır ki, yaptıkları ahmaklıklar yalnız kendi istekleriyle değildir, talih de onları böyle ahmaklıklarda bulunmaya zorlar.

CCCX

Hayatta bazan insanın başına öyle haller gelir ki, içinden zararsızca yakayı sıyırmak için adamın biraz deli olması gerektir.

CCCXI

Gülünçlüğü hiç göze çarpmamış insanlar varsa, bunun sebebi, kendilerine pek dikkatli bakılmamış olmasıdır.

CCCXII

Sevgililerin birlikte bulunmaktan sıkılmamalarının sebebi, daima kendilerinden söz etmeleridir.

CCCXIII

Belleğimizin, başımıza gelenleri en küçük ayrıntılarına kadar hatırlayacak derecede kuvvetli olduğu halde, bunları aynı adama kaç kere anlattığımızı hatırlayamayacak kadar zayıf olması nedendir?

CCCXIV

Kendimizden söz etmekten duyduğumuz

aşırı zevk, dinleyenlere hiç de zevk vermediğimizden bizi endişeye düşürmelidir.

CCCXV

Dostlarımıza kalbimizi tamamiyle açmaktan bizi alıkoyan şey, kendilerine karşı duyduğumuz güvensizlikten çok kendi kendimize güvenmeyişimizdir.

CCCXVI

Zayıf iradeli kimseler, samimî olamazlar.

CCCXVII

Nankörleri minnettar etmek büyük bir felâket değildir ama, ahlâksız bir adama karşı minnet yükü altına girmek katlanılmaz bir belâdır.

CCCXVIII

Delileri iyi etmek için çareler bulunur, ama sapık bir kafayı düzeltmek imkânsızdır.

CCCXIX

Dostlarımızla velinemetlerimizin kusurlarından sık sık söz etmekte sakınca görmezsek,

onlara karşı taşımamız gereken duyguları uzun zaman sürdüremeyiz.

CCCXX

Hükümdarları sahip olmadıkları erdemlerden dolayı övmek, ceza görmeden onlara hakaret etmek demektir.

CCCXXI

Bizi istediğimizden fazla sevenlerdense bizden nefret edenleri sevmeye daha çok yöneliriz.

CCCXXII

Hor görülmeye lâyık olanlardır ki, hor görülmekten korkarlar.

CCCXXIII

Malımız gibi akıl ve hikmet de talihin cilvelerine uğrar.

CCCXXIV

Kıskançlıkta sevgiden çok özseverlik vardır.

CCCXXV

Aklımızın bizi avutmaya gücü yetmediği dertlerden çok kere gevşekliğimiz yüzünden avunuruz.

CCCXXVI

Gülünçlük, şerefsizlikten çok şeref kırıcıdır.

CCCXXVII

Küçük kusurlarımızı itiraf edişimiz büyük kusurlarımız olmadığına herkesi inandırmak içindir.

CCCXXVIII

Haset, kinden daha uzlaşmaz bir düşmandır.

CCCXXIX

Bazan insan koltuklamalardan nefret ettiğini sanır, ama ancak koltuklamanın tarzından nefret edilir.

CCCXXX

İnsan sevdiği sürece affeder.

CCCXXXI

Bizi mutlu kılan sevgilimize sadık kalmak, bize kötü davranan bir sevgiliye sadık kalmaktan daha güçtür.

CCCXXXII

Kadınlar şuhluklarının derecesini bilmezler.

CCCXXXIII

Kadınlar nefret etmedikçe kimseye karşı tam anlamiyle sert davranmazlar.

CCCXXXIV

Kadınlar tutkularından çok, şuhluklarını yenmekte güçlük çekerler.

CCCXXXV

Aşkta, insan hemen hep korktuğundan çok aldatılır.

CCCXXXVI

Öyle bir çeşit aşk vardır ki, aşırı derecesi kıskançlığa engeldir.

CCCXXXVII

Bazı meziyetler, görme ve işitme duyguları gibidir; tamamiyle yoksun olanlar bunları farkedemez ve anlayamazlar.

CCCXXXVIII

Kinimiz çok şiddetli olduğu zaman bizi, kin beslediğimiz kimselerden çok alçaltır.

CCCXXXIX

Sevinç ve kederlerimizi özseverliğimizin derecesine göre hissederiz.

CCCXL

Çoğu kadınların zekâları akıllarından çok deliliklerini güclendirmeye yarar.

CCCXLI

Gençliğin tutkuları, kurtuluşa erişmeye yaşlı insanların gevşekliğinden daha çok aykırı değildir.

CCCXLII

Doğum yerimizin şivesi, dilimiz gibi zihnimize ve gönlümüze de işlemiştir.

CCCXLIII

Büyük adam olmak için ikbalinden iyice yararlanmasını bilmek gerekir.

CCCXLIV

İnsanlardan çoğunun, bitkiler gibi, tesadüfün keşfettirdiği gizli hassaları vardır.

CCCXLV

Tesadüfler bizi başkalarına ve ondan da çok kendimize tanıtır.

CCCXLVI

Kadınların zihinleri ve gönülleri, mizaçları mutabık kalmadıkça, hiçbir karara giremez.

CCCXLVII

Bizce aklı başında adam, yalnız bizim gibi düşünendir.

CCCXLVIII

İnsan sevdiği zaman, çok kere en çok inandığı şeyden de şüpheye düşer.

CCCXLIX

Aşkın en büyük mucizesi, şuhluğu gidermesidir.

CCCL

Bize karşı kurnazlık gösterenlere o kadar kızmamız, kendilerini bizden daha becerikli sanmalarındandır.

CCCLI

Artık sevmez olduğumuz zamanlar ilişkimizi kesmek ne güçtür.

CCCLII

Yanlarında can sıkılmak caiz olmayan kimseler yanında hemen daima canımız sıkılır.

CCCLIII

Haysiyetli bir adam deli gibi âşık olabilir ama, ahmak gibi âşık olması caiz değildir.

CCCLIV

Bazı kusurlar vardır ki iyi kullanılınca erdemden bile çok parıldarlar.

CCCLV

Bazan kaybettiğimiz birinin ölümüne çok esef eder ama az üzülürüz, bazı da hiç esef etmediğimiz halde üzüntümüz büyük olur.

CCCLVI

Biz ancak bize hayran olanları can ve yürekten överiz.

CCCLVII

Küçük insanlar küçük şeylerden çok kırılırlar; büyük insanlar bunların hepsini görür, ama hiç kırılmazlar.

CCCLVIII

Alçakgönüllülük, hıristiyanlıkta faziletin gerçek delilidir; o olmadı mı bütün kusurlarımızı muhafaza ederiz, yalnız gurur örtüsü bunları başkalarından ve kendi gözlerimizden saklar.

CCCLIX

Sadakatsizlikler, aşkı söndürmek ve insan kıskanacak mevkide kaldığı zaman kıskançlık duymamak gerekirdi. Ancak kıskandırmaktan

sakınan kimselerdir ki, kıskanılmaya lâyıktırlar.

CCCLX

Bir kimsenin bize karşı yaptığı en ufak sadakatsizlik, başkalarına yaptığı çok daha büyüklerinden ziyade ona içimizde itibarını kaybettirir.

CCCLXI

Kıskançlık, hep aşkla birlikte doğar, ama her zaman onunla birlikte ölmez.

CCCLXII

Çoğu kadınların sevgililerinin ölümüne ağlamaları, sevmiş olmalarından ziyade, sevilmeye daha lâyık görünmek içindir.

CCCLXIII

Karşılaştığımız kötü davranışlar çok kere kendi kendimize yaptığımız kötülüklerden daha az canımızı yakar.

CCCLXIV

Karımızdan hiç sözetmemek gerektiğini

pek iyi biliriz de kendimizden sözetmemiz daha münasebetsiz olduğunu bir türlü kavrayamayız.

CCCLXV

Öyle meziyetler vardır ki, doğuştan alınma iseler, kusura çevrilirler, meziyetler de vardır ki sonradan edinme olunca asla eksiksiz olmazlar, örneğin aklımızın bizi varımızı ve güvenimizi ihtiyatla kullanmaya sevketmesi ve tam tersine, tabiatın bize iyilik ve cesaret vermesi gerekir.

CCCLXVI

Bizimle konuşanların samimiliğinden ne kadar şüphe etsek de, daima onların bize başkalarına karşı olduğundan daha doğru söylediklerini sanırız.

CCCLXVII

Pek az namuslu kadın vardır ki bu halinden usanmış olmasın.

CCCLXVIII

Namuslu kadınların çoğu, aranmadığı için el sürülmemiş kalan defineler gibidir.

CCCLXIX

Sevmemize engel olmak için kendimize yaptığımız zulüm, sevdiğimizin kötü davranışlarından daha acıdır.

CCCLXX

Tek korkak yoktur ki korkusunun derecesini gereği gibi bilsin.

CCCLXXI

Sevdiği kimsenin kendisinden ne zaman soğuduğunu bilmemek, hemen daima sevenin kabahatidir.

CCCLXXII

Gençlerin pek çoğu terbiyesiz ve kaba hareketlerini tabiîlik sanırlar.

CCCLXXIII

Öyle gözyaşlarımız vardır ki, başkalarını aldattıktan sonra çok kere bizi de aldatır.

CCCLXXIV

Sevgilisini sırf ona karşı beslediği aşk yüzünden sevdiğini sanan çok yanılır.

CCCLXXV

Dar kafalı insanlar, havsalalarının almadığı her şeyi fena görürler.

CCCLXXVI

Gerçek dostluk hasedi, gerçek sevgi de şuhluğu öldürür.

CCCLXXVII

Görüş keskinliğinin en büyük kusuru, hedefe kadar varmamak değil, ötesine aşmaktır.

CCCLXXVIII

Öğüt vermek kolay, örnek olmak zordur.

CCCLXXIX

Kabiliyetimiz azalınca, zevkimiz de aşağılar.

CCCLXXX

Işık nasıl eşyayı belirtirse, ikbal de iyi ve kötü yanlarımızı meydana çıkarır.

CCCLXXXI

Sevdiğimize sadık kalmak için kendimize

cebredişimiz, bir sadakatsizlikten pek de farklı değildir.

CCCLXXXII

Hareketlerimiz, mısralarını herkesin canı istediği gibi doldurduğu hazır kafiyelere benzer.

CCCLXXXIII

Kendimizden sözetmek ve kusurlarımızın yalnız görünmesini doğru bulduğumuz taraflarını göstermek arzusu, samimiliğimizin büyük bir kısmını teşkil eder.

CCCLXXXIV

Şaşmamız gereken tek şey, hâlâ şaşabilmemizdir.

CCCLXXXV

Çok seven yada artık hiç sevmez olan birini tatmin etmek, aynı derecede güçtür.

CCCLXXXVI

Yanılmış olmayı asla kabul edemeyenler, en sık yanılanlardır.

CCCLXXXVII

Ahmak bir adam, iyi kalbli olacak kadar feraset sahibi değildir.

CCCLXXXVIII

Benlik hırsı, faziletleri tamamiyle yere sermese bile, hiç olmazsa hepsini temelinden sarsar.

CCCLXXXIX

Başkalarının gururuna katlanamayışımız, kendi gururumuzu incittiği içindir.

CCCXC

Zevkimizden fedakârlık etmek, çıkarlarımızdan fedakârlıkta bulunmaktan güçtür.

CCCXCI

Talih ancak iyilik etmediği kimselere kör görünür.

CCCXCII

Talihi de, sağlık gibi, yönetmelidir: uygun gittiği zaman ondan yararlanmalı, uygun

davranmazsa sabretmeli ve kesin gereklik olmadıkça ilâçlara asla başvurmamalı.

CCCXCIII

Avamdan olma hali, bazan orduda farkedilmez ama, sarayda daima göze çarpar.

CCCXCIV

Bir başkasından daha kurnaz olabiliriz ama, herkesten kurnaz olamayız.

CCCXCV

Bazı kere sevdiğimizin bize yanıldığımızı belirtmesi, bizi aldatmasından daha ağır gelir.

CCCXCVI

İkinci bir sevgi bulamazsak, birincisine uzun süre bağlı kalırız.

CCCXCVII

Genellikle hiç kusurumuz olmadığını ve düşmanlarımızın hiç erdemleri bulunmadığını söylemeye cesaret edemeyiz ama, birer birer düşündüğümüzde buna inanmaktan da pek uzak değiliz.

CCCXCVIII

Bütün kusurlarımız içinde en kolaylıkla kabul ettiğimiz, tembellikti; tembelliğin sakin erdemlerle ilgisi olduğuna ve öteki meziyetlerimizi büsbütün ortadan kaldırmadan, sadece çalışmalarına engel olduğuna kendimizi inandırırız.

CCCXCIX

Bir yükseklik vardır ki hiç de talihe bağlı değildir: bu, bizi temyiz eden ve büyük işlere aday kılar görünen tarif edilmez bir haldir, bu hiç belli etmeden kendimize biçtiğimiz bir değerdir: bu meziyet sayesindedir ki, biz başkalarının takdirini zorla koparırız ve genellikle bizi onlardan üstün tutan da soyumuz, mertebemiz, hattâ kabiliyetimizden çok budur.

CD

Yükselmiş bir insan, kabiliyet sahibi olabilir ama, bir parça kabiliyete dayanmayan yükseklik olamaz.

CDI

Güzel kadınlar için ziynet ne ise, kabiliyet için de yükseklik odur.

CDII

Çapkınlıkta en az bulunan şey, aşktır.

CDIII

Talih bazan bizi yükseltmek için kusurlarımızdan yararlanır ve öyle taciz edici insanlar vardır ki, baştan savılmak için mükâfatlandırılırlar.

CDIV

Tabiat, benliğimizin derinliklerinde habersiz olduğumuz kabiliyetler ve hünerler gizlemiş gibidir; ancak tutkulardır ki bunları meydana çıkarmak ve bize bazan sonradan edinilemiyecek derecede mükemmel ve keskin görüşler vermek hakkına sahiptir.

CDV

Hayatın türlü çağlarına hep taptaze geliriz ve yaşımız ne olursa olsun, çok kere tecrübeden yoksun bulunuruz.

CDVI

Hafifmeşrep kadınlar, başka kadınlara ha-

set ettiklerini saklamak için âşıklarını kıskanmayı bir şeref sayarlar.

CDVII

Başkalarının kurnazlığına aldandığımız zaman kendimizi o kadar gülünç buluruz ki, kurnazlığımızın ağına düşenler bile bize bu derece gülünç görünmekten çok uzaktır.

CDVIII

Bir vakitler sevilmeye lâyık olmuş yaşlı kimseler için en tehlikeli gülünçlük, artık öyle olmadıklarını unutmalarıdır.

CDIX

En güzel hareketlerimiz bile, eğer onları meydana getiren bütün sebepler herkesce bilinmiş olsaydı, bize çok kere utanç verirdi.

CDX

Dostluğun en büyük gayreti, bir dosta kusurlarımızı göstermek değil, kendi kusurlarını onun gözüne sokmaktır.

CDXI

Kusur yoktur ki, onu gizlemek için baş-

vurulan çarelerden daha kolay bağışlanır olmasın.

CDXII

Ne kadar utanılacak bir mevkie düşmüş olursak olalım, itibarımızı tekrar yerine getirmek hemen daima elimizdedir.

CDXIII

Zekâları tek cepheli olanlar uzun zaman hoşa gitmezler.

CDXIV

Delilerle ahmaklar, ancak mizaçları ile hüküm verirler.

CDXV

Zekâ, bazan ahmaklıklar yapmamıza canla başla yardım eder.

CDXVI

İhtiyarladıkça artan sertlik, delilikten pek de uzak bir şey değildir.

CDXVII

Aşkta, kim daha önce soğursa adamakıllı soğumuş olur.

CDXVIII

Hafifmeşrep görünmek istemeyen kadınlarla gülünç olmak istemeyen yaşlı erkekler, aşktan, katılabilecekleri bir şey gibi hiç sözetmemelidirler.

CDXIX

Kabiliyetimizden aşağı bir görevde büyük görünebiliriz ama, kabiliyetimizi aşan bir işde çok kere küçük görünürüz.

CDXX

Felâketli zamanlarımızda içine düştüğümüz umutsuzluğu metanet sanırız ve uğradığımız belâlara bakmaya cesaret etmeden katlanırız; tıpkı korkakların savunmada bulunmaktan korkmaları yüzünden kendilerini öldürttükleri gibi.

CDXXI

Konuşmalara konu sağlayan, zekâdan çok güvendir.

CDXXII

Bütün tutkular bize kabahat işletir ama, bizi en gülünç hatalara düşüren aşktır.

CDXXIII

Yaşlanmasını bilen pek az insan vardır.

CDXXIV

Kendi kusurlarımızın tam zıtları ile övünürüz: iradesiz miyiz, inatçı olmakla övünürüz.

CDXXV

Görüş keskinliğinin her şeyi keşfeder gibi öyle bir hali vardır ki, bütün öbür zihin meziyetlerinden çok koltuklarımızı kabartır.

CDXXVI

Yeniliğin alımı ve uzun alışkanlık, birbirine ne kadar aykırı olsalar da, dostlarımızın kusurlarını hissetmemize aynı derecede engel olurlar.

CDXXVII

Dostların çoğu dostluktan, sofuların çoğu da sofuluktan adamı iğrendirirler.

CDXXVIII

Dostlarımızın bize dokunmayan kusurlarını kolayca affederiz.

CDXXIX

Seven kadınlar, onları dile düşürmek suretiyle âşıklarının kendilerine yaptığı büyük kötülüğü, küçük sadakatsizliklerinden daha kolay affederler.

CDXXX

Hayatın ihtiyarlık çağında olduğu gibi, aşkın da ihtiyarlığında, artık zevkler için yaşanmaz, acılar için yaşanır.

CDXXXI

Tabiî görünmek isteği kadar tabiîliğe engel olan bir şey yoktur.

CDXXXII

Güzel hareketleri övmek, bir nevi bunlarda payı olmak gibidir.

CDXXXIII

Büyük meziyetlerle doğmuş olmanın en gerçek alâmeti, hasetsiz doğmuş olmaktır.

CDXXXIV

Dostlarımız bizi aldattıkları zaman, dostluklarına karşı sadece kayıtsız kalmalı, ama felâketlerine karşı daima hassas olmalıyız.

CDXXXV

Dünyayı yöneten, talihle mizaçtır.

CDXXXVI

Genellikle insan hakkında bir fikir sahibi olmak, tek başına bir adamı tanımaktan daha kolaydır.

CDXXXVII

Bir adamın liyakati, büyük meziyetleriyle değil, onları nasıl kullandığına bakarak ölçülmelidir.

CDXXXVIII

Öyle hararetli bir minnettarlık vardır ki, yalnız bize yapılmış olan iyiliklerin borcundan

bizi kurtarmakla kalmaz, hattâ kendilerine borçlu olduğumuzu öderken dostlarımız bize karşı borçlanırlar.

CDXXXIX

Ne istediğimizi iyice bilseydik, hiçbir şeyi hararetle istemezdik.

CDXL

Kadınlardan çoğunun dostluktan bir şey anlamamaları, aşkı tattıktan sonra dostluğun yavan gelmesindendir.

CDXLI

Aşkta olduğu gibi dostlukta da, insan bildiği şeylerden çok bilmedikleri yüzünden mutludur.

CDXLII

Düzeltmek istemediğimiz kusurlarımızla övünmeye çalışırız.

CDXLIII

En şiddetli tutkuların bile gevşediği zamanlar olur ama, benlik hırsı bizi durmadan kışkırtır.

CDXLIV

Delinin yaşlısı gencinden daha delidir.

CDXLV

Aciz, erdeme ahlâksızlıktan *ziyade* aykırıdır.

CDXLVI

Kıskançlıkla utancın acılarını o kadar keskin kılan şey, *benlik hırsının bunlara* katlanmaya yaramayışıdır.

CDXLVII

Edep ve erkân, bütün kuralların en ehveni ve *en* çok *uyulanıdır*.

CDXLVIII

Doğru görüşlü bir adam, sapık görüşlü kimseleri yönetmedense onlara uymakta daha az *güçlük* çeker.

CDXLIX

Talih bizi derece derece götürmediği yada hayalimizden geçmeyen büyük bir mevki sahi-

bi kılarak şaşırttığı zaman, orada iyice tutunmak ve o mevkie lâyık görünmek hemen hemen imkânsızdır.

CDL

Başka kusurlarımızdan kırptıklarımız, gururumuza katılarak onu arttırır.

CDLI

Ahmakların en başbelâsı, kültür sahibi olanıdır.

CDLII

Meziyetlerinden herbirinde, dünyada en takdir ettiği adamdan daha aşağı olduğunu sanan tek kimse yoktur.

CDLIII

Büyük işlerde, fırsatlar kollamaktan çok önüne çıkan fırsatlardan yararlanmaya bakmak yeğdir.

CDLIV

Aleyhimizde söylememek şartiyle, lehimizde söylenecek sözlerden vazgeçecek kadar kötü bir pazarlık yaptığımız görülmüş değildir.

CDLV

İnsanlar, kötü görmeye ne kadar yönelseler de, gerçek kabiliyete haksızlık etmekten çok sahte kabiliyete yüz verirler.

CDLVI

Kültür sahibi ahmak bulunabilir ama, muhakeme sahibi ahmak görülmemiştir.

CDLVII

Başka türlü görünmeye alışacak yerde, olduğumuz gibi görünmekten kaçınmasak daha kârlı çıkardık.

CDLVIII

Düşmanlarımız, hakkımızdaki hükümlerinde bizzat kendimizin verdiğimiz hükümlerden çok gerçeğe yaklaşırlar.

CDLIX

Aşktan tedavi eden birçok ilâçlar vardır, ama iyileştireceği kesin olanı yoktur.

CDLX

Tutkularımızın bize neler yaptırdığını iyice bilmekten çok uzağız.

CDLXI

Yaşlılık, gençliğin bütün zevklerini ölüm tehdidiyle yasak eden bir zorbadır.

CDLXII

Kendimizde bulunmadığını sandığımız kusurları bize ayıplatan gururumuz, sahip olmadığımız meziyetleri hor görmeye de bizi yöneltir.

CDLXIII

Düşmanlarımızın felâketlerine acımamız, iyilikten çok gururun ürünüdür: onlardan üstün olduğumuzu hissettirmek içindir ki kendilerinden merhametimizi esirgemeyiz.

CDLXIV

Sevinç ve kederin öyle bir aşırı derecesi vardır ki, hassasiyetimizi aşar.

CDLXV

Masumluk, suçlular kadar himaye görmekten ne kadar uzaktır.

CDLXVI

Bütün şiddetli tutkular içinde kadınlara en az yaraşanı aşktır.

CDLXVII

Aklımızdan çok benlik hırsımızdır ki bize zevkimize aykırı şeyler yaptırır.

CDLXVIII

Öyle kusurlar vardır ki, büyük kabiliyetleri meydana getirirler.

CDLXIX

Yalnız aklımızla dilediğimiz şeyi hiçbir zaman hararetle istemeyiz.

CDLXX

Bütün vasıflarımız, iyilik ve kötülük hususunda kararsız ve belirsizdir ve bunların hemen hepsi, rastlantıların elinde oyuncaktır.

CDLXXI

İlk sevgilerinde kadınlar, âşıklarını severler, ötekilerde ise sevdikleri aşktır.

CDLXXII

Öteki tutkular gibi gururun da tuhaflıkları vardır: kıskandığımızı itiraftan utanırız da daha önce kıskanmış olduğumuzu yada kıskanacak kabiliyette bulunduğumuzu anlatarak övünürüz.

CDLXXIII

Gerçek aşka çok seyrek raslanır, ama gerçek dostluk derecesinde değil.

CDLXXIV

Pek az kadın vardır ki, değeri güzelliğinden ömürlü olsun.

CDLXXV

Kendimize acındırmak veya hayran etmek arzusudur ki, güvenimizin asıl temelini teşkil eder.

CDLXXVI

Hasedimiz daima haset ettiğimiz adamların mutluluğundan daha uzun ömürlüdür.

CDLXXVII

Aşka karşı koymaya yarayan dayanı ve

direnç, onu şiddetli ve devamlı kılmaya da yarar; ruhlarında daima tutkuların kaynaştığı iradesiz insanlar, hemen hiçbir zaman gerçekten âşık olamazlar.

CDLXXVIII

Herbirimizin içinde kendiliğinden mevcut olanlar derecesinde çeşitli çelişkileri hayalimizde bile icat edemeyiz.

CDLXXIX

Ancak metin insanlardır ki gerçekten uysal olabilirler, uysal görünenlerde ise, genellikle kolayca huysuzluğa çevrilen bir gevşeklikten başka bir şey yoktur.

CDLXXX

Utangaçlık öyle bir kusurdur ki, ondan kurtarmak istediğimiz kimseleri azarlamak tehlikelidir.

CDLXXXI

Gerçek iyilik kadar seyrek raslanan bir şey yoktur; buna sahip olduklarını sananlarınki bile genellikle cemilekârlık yada gevşeklikten başka bir şey değildir.

CDLXXXII

Zekâ, tembellik ve direnç yüzünden, hoşa yada kolayına giden şeylerle ilgilenir, bu alışkanlık daima bilgilerimize sınırlar çizer ve tek kimse yoktur ki zekâsını gidebileceği yere kadar götürmek zahmetine girmiş olsun.

CDLXXXIII

İnsan genellikle kötü huylu olduğundan değil de övünmek maksadiyle başkalarını kötüler.

CDLXXXIV

Aşktan tamamiyle kurtulduğumuz zamanlardan çok, bir aşkın artıklariyle hâlâ gönlümüz çalkandığı sıralardır ki yeni bir aşka tutulmaya daha elverişli bulunuruz.

CDLXXXV

Büyük aşklara tutulmuş olanlar, bundan iyileştiklerine bütün ömürlerince hem memnun, hem pişman olurlar.

CDLXXXVI

Hasetsiz insan bulmak, menfaat düşkünü olmayan insan bulmaktan daha güçtür.

CDLXXXVII

Zihnimiz, vücudumuzdan daha tembeldir.

CDLXXXVIII

Mizacımızın sakinliği yada telâşçılığı, hayatta başımıza gelen en önemli şeylerden çok her gün karşılaştığımız küçük olayların toplu olarak hoş veya nahoş etkisinden ileri gelir.

CDLXXXIX

İnsanlar ne kadar kötü olsalar da, erdemin düşmanı görünmeye cesaret edemezler: erdeme düşmanlık etmek istedikleri zaman, sahteliğini iddiaya kalkışırlar, yada ona suçlar yüklerler.

CDXC

Aşktan harisliğe geçildiği çok olur, ama harislikten aşka dönüldüğü hiç görülmüş değildir.

CDXCI

Aşırı cimrilik hemen daima aldanır; başka bir tutku yoktur ki ondan daha sık hedefin-

den ayrılsın ve geleceğin zararına olarak onun kadar halin hükmü altında bulunsun.

CDXCII

Cimrilik çok kere ters sonuçlar doğurur: sayısız insanlar vardır ki şüpheli ve uzak umutlar uğrunda varlarını yoklarını feda ederler, başkaları da bugünkü küçük menfaatleri uğrunda gelecekteki büyük iyilikleri hor görürler.

CDXCIII

İnsanlar kusurlarını yeter bulmuyorlarmış gibi davranırlar, sahip görünmek istedikleri acayip birtakım meziyetlerle onların sayısını daha da çoğaltırlar ve bunlara o kadar özen gösterirler ki, sonunda herbiri düzeltilmesi ellerinde olmayan birer tabiî kusur haline gelir.

CDXCIV

İnsanların kusurlarını sanıldığından daha iyi bildiklerini belirten delil, yaptıkları işlerden bahsederken kendilerini hiç hata etmemiş gibi göstermeleridir; onları daima kör eden özseverlik, o zaman gözlerini açar ve onlara o kadar doğru görüşler verir ki, fena görülebile-

cek en küçük şeyleri ortadan kaldırmaya yada gizlemeye çalışırlar.

CDXCV

Cemiyet hayatına yeni giren gençlerin utangaç yada dalgın olmaları gerekir: becerikli ve yapmacıklı bir tavır, kolayca terbiyesizliğe çevrilir.

CDXCVI

Kabahat yalnız bir tarafta olsa, kavgalar uzun zaman devam etmezdi.

CDXCVII

Bir kadın için güzelliksiz gençlik yada gençliksiz güzellik işe yaramaz.

CDXCVIII

Öyle hafif ve havaî insanlar vardır ki, sağlam meziyetler gibi gerçek kusurlara sahip olmaktan da çok uzaktırlar.

CDXCIX

Genellikle kadınların ilk aşk macerası an-

cak bir ikincisine giriştikleri zaman hesaba katılır.

D

O kadar kendileriyle dolu insanlar vardır ki, âşık oldukları zaman, sevdikleri kimseyi bir yana bırakarak sevgileriyle meşgul olmanın yolunu bulurlar.

DI

Aşk, ne kadar hoş bir şey olsa da, kendinden çok büründüğü şekillerle hoşa gider.

DII

Az ama dürüst bir zekâ, zamanla çok ama sapık bir zekâdan daha ziyade can sıkar.

DIII

Kıskançlık bütün kötülüklerin en büyüğü ve ona yol açan kimselere en az acıyanıdır.

DIV

Birçok zehirli erdemlerin sahteliğinden sözettikten sonra, ölümü hor görmenin sahteliği hakkında da birkaç söz söylemek uygun dü-

şer. Dinsizlerin, ahrete inanmayarak kendi iradelerinden çıkarmakla övündükleri o ölümü hor görmeyi kastediyorum. Ölüme devamlı surette tevekkül göstermekle onu hor görmek arasında fark vardır. Birincisi, oldukça görülen şeylerdendir, ama öyle sanıyorum ki, öteki hiçbir zaman samimî değildir. Bununla beraber, ölümün kötü bir şey olmadığına herkesi inandırmak için ellerinden geleni yazdılar ve kahramanlar gibi en zayıf iradeli insanlar da, bu fikri yerleştirmek için bir maruf örnek verdiler. Bununla beraber, aklı başında herhangi bir kimsenin buna bir an bile inanmış olduğundan şüpheliyim; başkalarını olduğu gibi kendini de buna ikna için sarfedilen gayret, bu işin kolay olmadığını hayli açıkca göstermektedir. Hayattan nefret etmek için insan türlü sebeplerle karşılaşabilir ama, ölümü hor görmek için asla sebep yoktur; hattâ istekleriyle hayatlarına son verenler bile ölümü pek küçük görmezler ve ölüm onlara kendi çektiklerinden başka bir yoldan geldiği zaman şaşar ve ondan kaçarlar. Sayısız yiğit adamların cesaretlerinde göze çarpan farklar, ölümün hayallerine başka başka şekilde görünmesinden, şu yada bu zamanda zihinlerini daha fazla meşgul etmesinden ile-

ri gelir: böylece önceleri niteliği hakkında bir fikirleri bulunmadığından ölümü hor görmüş olanların, nihayet iyice tanıdıkları zaman ondan korkmaya başladıkları olur. Ölümün, felâketlerin en büyüğü olduğu kanaatine düşülmek istenmezse, onu bütün şartları ve cepheleriyle tasvir etmekten sakınmalıdır. En becerikli, en cesur olanlar onu düşünmemek için daha makul sebepler bulanlardır; ama ölümü olduğu gibi görmeyi bilen her adam, bunun müthiş bir şey olduğuna hükmeder. Ölmenin zaruriliği filozoflarda görülen azim ve metanetin temelini teşkil ediyordu. Gitmemek elde olmayan yere gönül rızasiyle gitmek gerektiğini düşünüyorlardı ve hayatlarını ebedîleştirmek ellerinde olmadığından, ün ve itibarlarını ebedîleştirmek, böylece de tufandan kurtarılması mümkün olanı kurtarmak için her şeyi yapmaya hazırdılar. Metin görünmek için ölüm hakkındaki bütün kanaatimizi kendimize söylememekle yetinelim, ve ölüme kayıtsızca yaklaşabileceğimizi bize anlatmak isteyen cılız muhakemelerden ziyade, mizacımıza güvenelim. Metanetle ölmenin şerefi, ardımızdan ağlanmak umudu, güzel bir ün bırakmak arzusu, hayatın sefaletlerinden kur-

tulmak ve artık talihin elinde oyuncak olmamak emniyeti, küçük görülmemek gereken çarelerdir. Ama bunların şaşmaz birer deva olduğu da sanılmasın. Bize güven vermek hususunda bunların yaptığı görev, bir savaşta ateş edilen bir yere yaklaşacak olanların emniyetini sağlamak için basit bir çitin gördüğü işe benzer. Uzaktan insan bunu mükemmel bir korunma aracı sanır, ama yaklaşınca, pek sudan bir çare olduğu görülür. Ölümün, uzaktan nasıl gördükse, yakından da bize öyle göründüğünü ve sadece zaaftan ibaret olan duygularımızın, olayların bu en korkuncu karşısında sarsılmayacak kadar sağlam bulunduğunu sanmak, övünmek olur. Özseverliğin, onu ister istemez yok edecek olan şeyi hiçe saymak hususunda bize yardım edeceğini sanmak da bu vasfımızı hiç tanımamak olur; bitmez tükenmez bir kaynak sanılan akıl ve mantık da bize istediğimiz emniyeti vermek için bu karşılaşmada pek âciz kalır. Tam tersine, bize en çok ihanet eden ve bize ölümü hor gördürecek yerde, onun korkunç ve müthiş taraflarını önümüze sermeye yarayan odur. Aklın bize yapabileceği tek yararlı şey, gözlerimizi bu konudan ayırıp başka yanlara çevirmemizi tavsiye etmesidir. Caton'la Bru-

tus'un misalleri maruftur. Bir uşak da, bir süre önce çarka verilip öldürüleceği tezgâh üzerinde raksetmekle yetinmişti. Böylece, sebepler ayrı olmakla beraber, sonuç hep aynıdır. Öyle ki, büyük adamlarla avam arasında ne kadar büyük fark olursa olsun, bu her iki çeşit insanın ölümü hep aynı çehreyle karşıladığı bin kere görülmüştür; ama arada daima şu fark vardır ki, büyük adamların ölümü hor görüşlerinde, onu gözlerinden uzaklaştıran şan ve ün sevgisidir, bayağı kimselerde ise, bu başkalarına gelen felâketin büyüklüğünü farketmelerine engel olan ve başka şeyler düşünmelerine imkân veren bilgisizliklerinin bir sonucudur.

İLK BASIMLARINDA BULUNUP DA SONRADAN ÇIKARILMIŞ DÜŞÜNCELER

1665 basımı

I

Özseverlik, kendimizi ve işimize yarayacak her şeyi sevmektir; insanları kendilerine hayran kılar ve talih fırsat verseydi, başkalarının başına belâ kesilmelerine sebep olurdu; *özseverlik, kendi dışına çıktı* mı asla *rahat* edemez ve yabancı konular üzerinde, tıpkı kelebeklerin çiçeklere yaptıkları gibi, ancak kendi payını almak için durur. Onun arzuları kadar zorba arzu, onun tasavvurları kadar gizli tasavvur, onun hareketleri kadar becerikli hareket olamaz; intibak kabiliyeti, akla sığmaz, değişmeleri masallardaki evrimleri ve hassalarındaki incelik, kimyada görülenleri geçer. Dibinin derinliklerini ölçmek yada karanlıklarını aydınlatmak imkânsızdır. Orada en keskin gözlerden bile *saklıdır, binbir kılığa girer*; o derinliklerde çok kere kendisi bile kendini göremez, hiç farkında olmadan bir sürü sevgiler ve kinler doğurur, besler ve büyütür; öyle korkunç

şeyler meydana getirir ki, ortaya çıktıkları zaman onları tanımak istemez yada itirafa bir türlü yanaşmaz. Kendisini çevreleyen bu karanlıklardan onun kendi hakkındaki gülünç kanıları doğar; kendini yanlış tanımaları, bilgisizlikleri, kabalıkları ve bönlükleri bu yüzdendir; ancak uyuşmuş olan duygularının ölmüş olduğunu sanması, biraz dinlenirken artık konuşmayı canı istemediğini tasavvur etmesi ve tatmin etmiş olduğu bütün zevkleri kaybettiğini düşünmesi bu yüzdendir. Ama onu kendi gözlerinden saklayan o yoğun karanlık, dışındakileri mükemmel görmesine engel olmaz. Bu bakımdan bizim her şeyi görüp de yalnız kendilerini görmeyen gözlerimize benzer. Gerçekten, arzularının şiddeti yüzünden bütün dikkatini üzerinde topladığı en büyük çıkarlarında ve en önemli işlerinde her şeyi görür, duyar, işitir, tasarlar, tahmin eder, şüphelenir, her şeye nüfuz eder; öyle ki insan, büyük tutkularının kendine has bir büyüsü olduğunu sanır. Özseverliğin bağlanmaları son derece sıkı ve kuvvetlidir, kendisini tehdit eden tehlikelerini görerek bunları boş yere koparmaya çalışır. Bununla beraber, yıllarca bütün çabasını harcayarak yapmadığı şeyi bazan çabucak ve zahmetsiz-

ce yapar; buna bakıp insanın pek yerinde olarak hükmedeceği gelir ki, arzularımız bunlara konu olan şeylerin güzelliğinden ve değerinden çok, onun tarafından tutuşturulmaktadır; bunları yükselten paha ve güzelleştiren süs, onun kendi zevkidir; peşinden koştuğu kendisidir, ve keyfine göre olan şeyleri kovalarken kendi keyfinin peşinden koşmaktadır. Bütün zıtlar onda toplanmıştır; hem dediği dedik, hem uysal; hem samimî, hem sinsi; hem merhametli, hem zalim; hem sıkılgan, hem cüretli; türlü mizaçlara göre türlü meyilleri vardır ki, onu kimi şöhrete, kimi servete, kimi de zevk ve safaya düşkün kılar; yaşımızın, istikbalimizin, tecrübelerimizin derecesine göre, o da meyil değiştirir. Ama birçok şeylere birden yada yalnız birine bağlanmak onun için eşittir, çünkü gereğine ve keyfine göre birçok ilgilere bölünebildiği gibi, bir tekinde de toplanabilir. Kararsızdır, yabancı sebeplerden ileri gelen değişikliklerden başka kendinden ve kendi benliğinden gelme hesapsız sebeplerden doğan değişiklikleri de vardır; kararsızlığı, kararsızlıktan, hafifmeşreplikten, sevgilerinden, yenilik hevesinden, usanç ve bıkkınlıktandır; aklına eseni yapar, bazan hiç de kendi elinde olmayan, hattâ kendisine za-

rarlı bulunan, ama canı istediği için peşinden koştuğu şeyleri elde etmek için büyük bir telâş ve inanılmayacak çabalarla çalıştığı görülür. Acayip huyludur, çok kere en hayalî şeylere, en büyük bir ciddiyetle kendini verir; en yavan şeylerden en büyük hazları duyar ve en aşağılık şeylerde büyük bir vakar ve ciddiyet taşır. Hayatın bütün hal ve şartlarında vardır, her yerde hazır ve nazırdır, her şeyden ve bir hiçten geçinir; nimetlere ve yoksunluklara alışır; hattâ kendisine düşman olanların tarafına geçer, onların maksatlarını benimser, en tuhafı, onlarla birlik olarak kendisine karşı kin besler, kendi kuyusunu kendi eliyle kazar; nihayet tek istediği mevcut olmaktır, mevcut olsun da, kendi kendinin düşmanı olmaya da razıdır. Bazan en çetin bir riyazetle birleşip kendini yok etmek için onunla ortak olursa şaşmamalıdır, çünkü bir noktada kendini mahvederken, başka bir yerden fışkırır; zevklerinden vazgeçtiği sanılırken, sadece bunları bir süre için bırakmış veya değiştirmiştir ve hattâ yenildiğini ve yakamızı elinden kurtardığımızı sandığımız sıralarda bile yenilgisi içinde yengin çıktığı görülür. İşte bütün ömrü büyük ve uzun bir savaşmadan ibaret olan özseverliğin tas-

viri: deniz, yerinde olarak, ona benzetilebilir. Özseverlik, denizin durmadan gelip giden dalgalarında, düşüncelerinin gürültülü değişmeleriyle ebedî kaynaşmalarının sadık bir ifadesini bulur.

XIII

Bütün tutkular kanın türlü sıcaklık ve soğukluk derecelerinden başka bir şey değildir.

XVIII

Talihli adamın kanaatçılığı, ya harislik yüzünden ayıplanmak kaygısı, yada elindekini kaybetmek korkusudur, o kadar.

XXI

Kanaatçılık, perhiz gibidir; adam daha çok yemeyi ister ama, kendine kötülük etmekten korkar.

XXXIII

Herkesin bizde kötü bulduğu tarafları başkalarında görüp çekiştirmekten geri durmayız.

XXXVII

Gurur, yapmacıklarından ve çeşitli değişmelerinden usanmış gibi, insanlık komedyasının bütün kişilerini tek başına temsil ettikten sonra, tabiî bir yüzle görünür ve vekar şeklinde kendini meydana vurur; öyle ki, aslını ararsanız, vekar gururun cilâsı ve gösterişidir.

LIII

İnsanın ne dereceye kadar mutsuz olduğunu bilmesi de bir nevi mutluluktur.

LV

Huzuru kendi içimizde bulamazsak, başka yerde aramak boştur.

LXX

İlerde neler yapacağımızı söyleyebilmek için, kaderimize hâkim olmamız gerekirdi.

LXXVII

Vücut için can neyse, seven için de aşk odur.

LXXXI

Sevmek sevmemek insanın elinde olmadığına göre, ne âşık sevgilisinin vefasızlığından, ne de sevgili âşığının kayıtsızlığından şikâyette haklıdır.

LXXXIX

Ilımlı hâkimlerin adaleti, kendi mevki ve mertebelerine düşkünlüklerinden başka bir şey değildir.

XCVI

Sevmekten usandığımız zamanlar, sevgilimizin sadakatsizliği bizi sadakat kaydından âzat ettiği için, hoşumuza gider.

XCVII

Dostlarımızın nail olduğu bir bahtiyarlığı ilk işittiğimizde duyduğumuz sevinç ne kalbimizin iyiliğindendir ne de onlara karşı duyduğumuz dostluktan; bu, bizim de bahtiyar olabileceğimiz umudiyle yada onların ikballerinden kendimize yararlar sağlamak düşüncesiyle bizi sevindiren özseverliğin bir sonucudur.

XCIX

En iyi dostlarımızın uğradıkları kötü hallerde daima pek de hoşumuza gitmez olmayan bir şeyler buluruz.

C

Sırrımızı kendimiz saklayamamışken, nasıl isteriz ki bir başkası saklayabilsin?

CI

Özseverliğimiz, kendi kendini değiştirmek meziyetine sahip olması yetmezmiş gibi, etrafındaki şeyleri de değiştirmek hassasına sahiptir ve bunu şaşılacak bir şekilde yapar, zira onları bizzat kendisinin de tanıyamayacağı şekilde perdelemekle kalmaz, her şeyin hal ve niteliğini de değiştirir. Gerçekten, bir adam bizim aleyhimizde olduğu, bizi garaz ve zulmüne maruz bıraktığı zaman, özseverlik onun hareketlerini adaletin bütün merhametsizliğiyle muhakeme eder; kusurlarını son derece büyütür ve meziyetlerini öyle kötü bir tarzda gösterir ki, bunlar kusurlarından bile daha nahoş görünürler. Ama aynı adam bizim lehimize döndüğü, yada bir çıkarımız onunla aramızı bul-

duğu zaman, hoşnutluğumuz derhal kendisinin meziyetlerine, husumetimizin silmiş olduğu parlaklığı geri verir, kusurlar silinir ve meziyetler eskisinden daha üstün bir şekilde görünür: hattâ bize yapmış olduğu kötülükleri mazur görmek için bütün hoşgörümüzü zorlarız. Bütün tutkular bu gerçeği gösterirse de aşk bunu ötekilerden daha açık bir şekilde gözlerimizin önüne serer; çünkü öyle âşık görürüz ki, sevdiğinin kendisini unutmasından yada ona sadakatsizlik etmesinden duyduğu öfkeyle intikam almak için sevdasının ilham ettiği en müthiş şeyleri tasarlamaktadır; oysaki onu karşısında görüp de öfkesinin şiddeti yatışınca, duyduğu hayranlık, sevgilisini gözlerine masum gösterir, artık yalnız kendini itham eder, ona kızmış olduğuna kızar ve özseverliğin o mucizeli havası sayesinde, sevgilisinin kötü hareketlerindeki lekeleri kaldırır ve suçu ondan sıyırarak kendi üstüne alır.

CII

İnsanların basireti kaybetmesi, gururlarının en tehlikeli sonucudur. Bu hal, gururu beslemeye, arttırmaya yarar ve dertlerimize deva

olacak ve kusurlarımızı giderecek çareleri bulmamızı imkânsız kılar.

CIII

İnsan başkalarında akıl ve mantık bulmaktan umudu kesti mi, akıl ve mantığını kendisi kaybetmiş demektir.

CV

Filozoflar ve hepsinden çok Seneca, telkin ettikleri fikirlerle suçları hiç de ortadan kaldırmış değildirler; yaptıkları sadece bunları gururun yapısında kullanmak olmuştur.

CXXXII

En aklı başında kimselerin akıl ve hikmeti, önemsiz hususlarda kendini gösterir, ama en ciddî işlerinde hemen daima bundan yoksundurlar.

CXXXIV

En yaman delilik, en yaman akıl ve hikmetten doğar.

CXXXV

Yemek hususunda aza kanaat, sağlığını

sevmekten yada fazla yemek iktidarsızlığından ileri gelir.

CXLIV

İnsanın en çok unuttukları, söyleye söyleye usanmış olduğu şeylerdir.

CLI

Bize ahlâksızlıkları yerdirip erdemleri övdüren, çıkar düşüncesidir.

CLV

Hakkımızda yapılan övgüler, hiç değilse erdem yolunda devam etmemizi sağlamaya yarar.

CLVII

Bizi övenin en çok öven olmasına özseverliğimiz asla izin vermez.

CLIX

Öfkenin türlü çeşitleri birbirinden ayırdedilmez, oysa mizaç sertliğinden gelen hafif ve âdeta masum bir öfke olduğu gibi, bir tanesi de vardır ki büyük bir kabahattir ve buna kibir kudurganlığı denilebilir.

CLXI

Büyük ruhlar basbayağı ruhlardan daha az tutku ve daha çok erdem sahibi olanlar değil, sadece daha büyük amaçların peşinde koşanlardır.

LXV

Kırallar insanları madenî paralar gibi imal ederler: onlara canlarının istediği gibi değer biçerler ve biz onları gerçek değerlerine göre değil, ne kadara geçiyorlarsa ona göre kabule mecburuz.

CLXXIV

Zalimleri meydana getiren, mizaçlardan çok özseverliktir.

CLXXVI

Bir İtalyan şairi, kadınların namusluluğu için, bu namuslu görünmek sanatından başka bir şey değildir, demişti. Bütün erdemlerimiz için aynı şeyi söyleyebiliriz.

CXCII

Öyle suçlar vardır ki, parlaklıkları, sayı-

ları ve aşırılıklarıyle, masum ve hattâ şerefli olurlar; o yüzden devlet malını çalmaya beceriklilik, haksız yere vilâyetler gasbetmeye de fetih derler.

CCI

İnsanda iyilik ve kötülük hiçbir zaman aşırı derecede olmaz.

CCVIII

Büyük suçlar işleyecek kabiliyette olmayanlar, başkalarından da kolaylıkla şüphelenmezler.

CCXIII

Cenaze alaylarının debdebe ve ihtişamı, ölülere saygıdan çok, dirilerin benlik hırsıyle ilgilidir.

CCXXV

Bu âlemin gidişi ne kadar kararsız ve çeşitli görünürse de, onda öyle gizli bir bağlantı ve yaradanca ayarlanmış öyle bir düzen vardır ki, bu sayede her şey yolunda yürür ve kaderinin yolunu izler.

CCXXXI

Ayaklanmalarda yüreği kuvvetlendiren cürettir, oysa savaşın tehlikelerinde gerekli metaneti ona veren yalnız cesarettir.

CCXXXII

Zaferi, doğuşu bakımından tarif etmek isteyenler, şairler gibi, ona göklerin kızı demek ihtiyacını duyacaklardır. Gerçekten, zaferi sayısız insanların gayretleri meydana getirir ki, hedefleri zafer değil, herbirinin özel çıkarlarıdır, zira bir orduyu vücuda getirenlerin hepsi, kendi şeref ve terakkileri uğrunda çalışırken, pek büyük ve genel bir faydayı sağlamış olurlar.

CCXXXVI

Hiçbir zaman tehlikeye düşmemiş olan biri, cesaretten sözedemez.

CCXLI

İnsan arzulariyle umutlarından çok, minnettarlığına sınırlar çizer.

CCXLV

Taklit daima kötü bir şeydir ve tabiî halinde bizi cezbeden şeyler, taklidinde en hoşa gitmeyen taraflar olur.

CCXLVIII

Dostlarımızın kaybına acınmamızın derecesi, onların kabiliyet ve meziyetlerine göre değil, ihtiyaçlarımıza ve onlara değerimiz hakkında vermiş olduğumuzu sandığımız kanıya göredir.

CCLII

Genel olan ve herkese yayılmış bulunan iyiliği, becerikli kurnazlıktan ayırdetmek hayli güç işdir.

CCLIV

Daima iyi olabilmek için, başkalarının bize hiçbir zaman ceza görmeden kötülükte bulunmayacaklarını sanmaları gerekir.

CCLVI

Hoşa gittiğinden şüphe etmemek hoşa gitmemenin en emin yoludur.

CCLVIII

Başkalarına karşı beslediğimiz güvenin en büyük kısmını doğuran, kendimize olan güvenimizdir.

CCLIX

Öyle genel devrimler vardır ki, talih ve ikballer gibi zevkleri de değiştirir.

CCLX

Gerçeklik, mükemmelliğin ve güzelliğin temeli ve hikmetidir: herhangi bir şey, nasıl olması gerekiyorsa, gerçekten öyle olmuş ve kendinde bulunması gereken her şeye malik bulunmuş değilse, güzel ve mükemmel olamaz.

CCLXII

Öyle güzel şeyler vardır ki, iyice tamamlanmış şekillerinden çok, bitmemiş halleriyle daha gözalıcı olurlar.

CCLXXI

Ruh yüceliği, gururun, her şeye hâkim kılan soylu bir gayretidir,

CCLXXXII

Bir memlekette debdebe, ihtişam ve aşırı nezaket, açık bir gerileme belirtisidir, çünkü her fert kendi çıkarlarının peşinde koştuğundan, halkın çıkarlarına yüz çevirmiş olur.

CCXC

Bütün huylar içinde en az tanıdığımız, tembelliktir; gerçi şiddeti farkedilmez ve yaptığı kötülükler çok gizlidir ama, o kötü huylarımızın en ateşlisi ve en kurnazıdır. Gücünü dikkatle inceleyecek olursak, her hal ve fırsatta duygularımıza, çıkarlarımıza ve zevklerimize hâkim olduğunu görürüz; o en büyük gemileri durduracak güçte bir engel, en önemli işlerde sığ kayalardan ve en büyük fırtınalardan daha tehlikeli bir sütlimanlıktır; tembelliğin rahatı, en hararetli takipleri ve en inatçı kararları ansızın suya düşüren bir ruh büyüsüdür. Bu iptilâ hakkında tam bir fikir vermek için şunu söylemek gerekir; tembellik, öyle bir ruh huzurudur ki, onu bütün kayıplarından teselli eder ve bütün nimetlerin yerini tutar.

CCXCVI

Başkalarının düşüncelerini keşfetmekten hoşlanırız ama, kendi düşüncelerimizin tahmin edilmesine kızarız.

CCXCVIII

Sıkı bir perhiz sayesinde sağlığını korumak, cansıkıcı bir hastalıktır.

CCC

Bir aşktan kurtulmak, âşık değilken âşık olmaktan daha güçtür.

CCCI

Kadınların çoğu sevgiden çok zaafları yüzünden kendilerini verirler: genellikle becerikli erkeklerin, daha sevimli olmadıkları halde ötekilerden fazla başarılı oluşları bu yüzdendir.

CCCII

Aşkta asla sevmemek, sevilmek için en emin yoldur.

CCCIII

Âşıklarla sevgililerin, ne zaman sevgile-

rinden bıkacaklarını öğrenmek hususunda karşılarındakinden samimiyet beklemeleri, artık sevilmez oldukları zaman haberdar edilmeleri arzusu ile değil, daha çok aksi söylenmediği zamanlar sevildiklerine iyice kanaat getirmek içindir.

CCCV

Aşkı en iyi benzetebileceğimiz şey, hummadır: gerek şiddetleri, gerek devamları hususunda her ikisinin karşısında aynı derecede âciz kalırız.

CCCIX

En beceriksizlerin en becerikli işi, kendilerini başkalarının iyi gidişine tâbi bilmeleridir.

1666 basımı

XCI

Bir kere tembelliklerini tatmin ettikten son-

ra gayretli görünmek için başkalarını en çok acele ettiren, tembellerdir.

XCVII

Dostlarımızın bizden soğuduklarını farketmemek, onlara karşı dostluğumuzun azlığına bir delildir.

1675 basımı

CCCLXXII

Başkasiyle çapkınlık ettikten sonra insan daima sevdiğine raslamaktan korkar.

CCCLXXV

Kusurlarımızı itiraf etmeye gücümüz yetiyorsa, onları mazur görebiliriz.

ÖLÜMÜNDEN SONRAKİ 1693 BASIMINA EKLENEN DÜŞÜNCELER

I

Sofu olmak isteyen çoktur ama, alçakgönüllü olmaya kimse yanaşmaz [1].

II

Bedenin çalışması zihnin dertlerini giderir, yoksulları mutlu kılan da budur.

III

Gerçek riyazet ve yoksunluklar, gizli kalmış olanlardır; benlik hırsı ötekileri kolaylaştırır.

IV

Alçakgönüllülük, Tanrının, üzerinde kendisine kurbanlar sunulmasını istediği mezbahdır.

---

(1) Alçakgönüllü olmak Hıristiyan dininin başlıca telkinlerinden biridir. (Y.N.).

V

Aklı başında adamı mutlu kılmak için pek az şey yeter; bir deliyi ise hiçbir şey memnun edemez; bunun içindir ki hemen bütün insanlar sefalet içinde yüzerler.

VI

Mutlu olmaktan çok mutlu görünmek için çabalar dururuz.

VII

İlk arzuyu susturmak, onu izleyenlerin hepsini tatmin etmekten çok daha kolaydır.

VIII

Vücut için sağlık neyse, ruh için de akıl ve hikmet odur.

IX

Yeryüzünün büyükleri vücut sağlığını ve ruh huzurunu veremediklerinden, yapabilecekleri bütün iyilikler bize daima çok pahalıya mal olur.

XI

Gerçek bir dost, nimetlerin en büyüğü ve elde etmeye en az çalıştığımızdır.

XII

Âşıklar, sevgililerinin kusurlarını ancak etkisi altında bulundukları büyü çözüldüğü zaman farkederler.

XIII

İhtiyat ve aşk birbirleri için yaratılmış şeyler değildir; aşk arttıkça ihtiyat azalır.

XIV

Kıskanç bir karısı olmak, koca için bazan hoş şeydir; daima sevdiği kimseden sözedildiğini işitir.

XV

Hem âşık, hem de iffetli olan bir kadın, ne kadar acınmaya lâyıktır.

XVI

Aklı başında adam, yenilmektense kavgaya hiç girişmemeyi işine daha elverişli bulur.

XVII

İnsanları incelemek, kitapları incelemekten daha gereklidir.

XVIII

Mutluluk yada felâket, genellikle birine yada ötekine en çok uğramış olanları bulur.

XXI

Namuslu kadın bir definedir; onu ele geçiren bununla böbürlenmese iyi eder.

XXVIII

Çok sevdiğimiz zamanlar, bizi sevenin artık sevmez olduğunu farketmek hayli güçtür.

XXXIX

İyi söz söylemenin en güç olduğu zaman, susmaktan utandığımız zamandır.

XLVI

Sevildiğini sanmak kadar tabiî ve aldatıcı şey olamaz.

XLVII

Bize iyilik edenlerdense kendilerine iyiliğimiz dokunan kimseleri görmek daha çok hoşumuza gider.

XLVIII

Mevcut duygularımızı gizlemek, olmıyanları var gibi göstermekten daha güçtür.

XLIX

Yeniden tazelenmiş dostluklar, hiçbir zaman çözülmemiş dostluklardan daha çok özen ister.

L

Kimseden hoşlanmayan adam, kimsenin kendisinden hoşlanmadığı insandan daha acınacak kişidir.

SON

İÇİNDEKİLER

Önsöz 5

La Rochefaucauld'nun kendi kalemiyle kendini tasviri 11

Okuyucuya (1665 basımından) 17

Özdeyişler 22

İlk basımlarda bulunup da sonradan çıkarılmış düşünceler 134

Ölümünden sonraki 1693 basımına eklenen düşünceler 155

17. yüzyılda yaşamış olan Fransız klâsik yazarı La Rochefoucauld, özdeyişleri ile, hiç unutulmayan bir başarı ve ün kazanmıştır. Eskiden vecize dediğimiz, kısa ve keskin bir anlatışla birkaç satırın içinde insanla ilgili büyük gerçekleri dile getirmesini kimse onun kadar başaramamıştır. Bu büyük yazarı okurlarımızın da tanıması için onun her dilde yüzlerce defa basılmış olan kısa düşüncelerini bu kitapta size sunuyoruz.

10 lira